

בעזהשי"ת

דורות עולם

חשובי דורות עולם עפ"י המקורות עם
כמה ביאורים מחודשים

דבר השמיטה

חשובי שנות שמיטה עם ביאורי הלכות
לדינא ודין שמיטת כספים ושמיטה בזה"ז

שנות ראשונים

אלף ראשון	מנין לשנת תוהו	מנין לבריאת אדה"ר	
אלף ראשון	א		כ"ה אלול, התחלת בריאת העולם, ומפני ארבעה ימים אלו שעד ר"ה מחשיבים שנה זו במנין השנים, לדעת הרמב"ם, והגר"א חולק
	ב	א	ר"ה, בריאת אדה"ר
	קלא	קל	שנים הנמנים לאדה"ר 130
	קלב - רלו	קלא - רלה	שנים הנמנים לשנת 105
	רלז - שכו	רלו - שכה	שנים הנמנים לאנוש 90
	שכז - שצו	שכו - שצה	שנים הנמנים לקינן 70
	שצז - תסא	שצו - תס	שנים הנמנים למהללאל 65
	תסב - תרכג	תסא - תרכב	שנים הנמנים לירד 162
	תרכד - תרפח	תרכג - תרפז	שנים הנמנים לחנוך 65
	תרפט - תתעה	תרפח - תתעד	שנים הנמנים למתושלח 187
	תתעו - תתרנז	תתעה - תתרנו	שנים הנמנים ללמדך 182
אלף שני		נז - תקנח	שנים הנמנים לנח 502
		תקנט - תרנח	שנים הנמנים לשם 100
		תרנט - תרצג	שנים הנמנים לארכפשד 35
		תרצד - תשכג	שנים הנמנים לשלח 30
		תשכד - תשנז	שנים הנמנים לעבר 34
		תשנח - תשפז	שנים הנמנים לפלג 30
		תשפח - תתיט	שנים הנמנים לרעו 32
		תתכ - תתמט	שנים הנמנים לשרוג 30
		תתנ - תתעח	שנים הנמנים לנחור 29
		תתעט - תתקמח	שנים הנמנים לתרח 70
		תתקמט - תתרמח	שנים הנמנים לאברהם 100
אלף שלישי		מט - קח	שנים הנמנים ליצחק 60
		קט - רלח	שנים הנמנים ליעקב 130
		רלט - תמח	שנים הנמנים לשיעבוד מצרים 210, יצאו ממצרים בפסח שנת תמט, קבה"ת סיון תמט
		תמט - תפח	חשנים הנמנים להליכת בני ישראל במדבר 40. ט' באב תנ חטא המרגלים. ניסן תפט נכנסו לא"י

תקופת השופטים

א	תפט – תקג		שנות כיבוש וחלוקת א"י ¹	
	תקג		ישוב א"י וכל יושביה עליה	
ל			שיטת סדר עולם לפי מה שנתבאר בדבריו	
ך	תצ ² – תקיז		שנות יהושע 28 כך כתוב בסדר עולם ולא הביא מקור לדבריו ³	
ש	תקיח – תקנו		שנות עתניאל בן קנו 40 ובתחילתם כיבוש כושך רשעתים 8	
ל	תקנח – תרלו		שנות אהוד בן גברא (ושמגר בן ענת) 80 ובתחילתם כיבוש עגלון מלך מואב 18	
י	תרלח – תרעז		שנות דבורה ברק 40 ובתחילתם כיבוש יבין מלך כנען 20	
ש	שיטת רד"ק לפי גירסתו בסדר עולם		שיטת רש"י	
י	תרעח – תשיז		שנות גדעון 40 ובתוכם כיבוש מדין ⁵ 7	תרעח – תרפד
			תרפה – תשכד	תרפג – תרפז
			תשכה – תשכז	תשכג – תשכז
		שנות אבימלך 3	שנות אבימלך	שנות אבימלך
		שנות תולע בן פואה 23	שנות תולע בן פואה	שנות תולע בן פואה

¹ יש לדון לענין שבע שכיבשו ושבע שחילקו האם זה שנים שלימות או מחצה, דהיינו האם זה שנים לפי ר"ה, כלומר, נכנסו לארץ בפסח תפ"ט האם כשהגיע ר"ה כבר כלתה שנת כיבוש, או שלענין זה שנה היינו כפשוטו, שנה שלימה, מפסח עד פסח. ולכ"י יש להוכיח שהכוונה לשנה שלימה, א', מדילפי בגמ' ערכין שבע שחילקו, מדשבע כיבשו ש"מ בע חילקו, ואם נאמר דחצי שנה ראשונה כבר נחשבת שנת כיבוש שלימה הנה כשיעברו עוד 6 שנים הרי זה שבע שנות כיבוש אולם לענין שבע שנות חלוקה ע"כ זה יהיה שבע שנים שלימות א"כ לא דמי שבע שחילק לשבעש כיבשו, ב', בגמ' ילפי' שבע שכיבשו מכלב שאמר בחלוקת הארץ בן חמש ושמונים שנה אנכי ובשנה שניה ליצי"מ שאז שלח משה מרגלים היה בן ארבעים דהיינו שכבר כלו לו ארבעים שנה והוא עתה בשנתו הארבעים ואחת (עי' רש"י סנהדרין סט:) והלכו מאז במדבר עוד שלושים ושמונה שנה ש"מ כיבשו שבע, ואם נאמר דמחצה אחרון של שנת תפ"ט שאז היו בא"י נחשב לשנת כיבוש א"כ בשנה שבה היה כלב בן 85 כבר היה זה משנות חלוקה (לפי חשבונינו שאנו מחשיבים שנות אנשים לפי תשרי), א"כ לפיכך שבע שכיבשו היינו תפ"ט – תצו, ושבע שחילקו היינו תצו – תקג. והתחילו למנות שמיטה משנת תק"ד. אמנם הרמב"ם כי בפ"י משמיטה ה"ב דשנת תק"ג היא שנה ראשונה לשמיטה, וכן מוכח בגמ' בערכין יב: , ונצטרך לומר אחת מן השניים, או שנכנסו לארץ בשנת תפ"ח ולא כמשנ"ת שנכנסו בשנת תפ"ט, וכן פ"י בכס"מ שם, ונצטרך לדקדק בחשבון השנים היאך יעלה כהוגן לפיכך, או שנאמר שמחצית אחרונה של השנה ראשונה שנכנסו לארץ נמנית שנה ראשונה לכיבוש, וכן פ"י בחזו"א ר"ה סי' קל"ט סק"ז, ויתכן לומר עוד פ"י דלעולם כיבשו ז' שלימים וחילקו ז' שלימים, אולם מחצית שנה אחרונה של שנת חלוקה אחרונה מנאיה לשנת שמיטה ראשונה (והא דכ' שש שנים תזרע שדך לא הקפידה תורה על שש מלאות, אבל מ"מ קצת דוחק לפרש כן).

והנה, בגמ' אמרו אי אתה יכול לומר משעה שנכנסו לארץ מנו דא"ה משכח"ל חורבן הבית בתחילת יובל. ורש"י פ"י תחילת יובל היינו שנת היובל עצמה דאי הפ"י שנה ראשונה של יובל הבא קשיא ע"ש. ולכ"י צ"ב מה הדיון ברש"י, נתיי ספר וניחזי מתי היה הכניסה לארץ ונוריד ז' שכיבשו ז' שחילקו ונדע מתי מנו שנה ראשונה. ועל כרחך מוכח דעת רש"י דנכנסו בשנת תפ"ח רק השאלה היא דאם נמנה שנת תפ"ח משנות שמיטה נחרב הבית בחמישים ואחת ואם לא נתחיל למנות עד תפ"ט אז הבית נחרב בשנת היובל עצמה. אמנם אפשר דלעולם ס"ל לרש"י דנכנסו בשנת תפ"ט, ואותה שנה מן המנין רק רש"י בא לאפוקי שלא תאמר דחריב בתחילת יובל היינו בחמישים ואחת. ותאמר שנכנסו בשנת תפ"ח דע"כ א"א לומר כן.

² לפי החשבון עולה ששנת תפ"ט עדיין נחשבת למשה רבינו ע"ה

³ וברלב"ג כי 27 והחשבון של השנים משתנה לפי דבריו

⁴ לדבריו שנת תפ"ט כבר עולה ליהושע.

⁵ וכן דעת רלב"ג שופטים י"א.

תשמד – תשסה	שנות יאיר 22	תשנא – תשעב	שנות יאיר ⁶ 22	תשמט – תשע	שנות יאיר הגלעדי ⁷
תשסו – תשפג	שנות כיבוש בני עמון 18	תשעג – תשצ	שנות כיבוש בני עמון	תשעא – תשפח	שנות כיבוש פלישתים ובני עמון
תשפד – תשפט	שנות יפתח ⁸ 6	תשצא – תשצו	שנות יפתח	תשפט – תשצד	שנות יפתח
תשצ – תשצו	שנות אבצן 7	תשצז – תתג	שנות אבצן	תשצד – תת	שנות אבצן מבית לחם ⁹
תשצז – תתו	שנות אילון 10	תתד – תתיג	שנות אילון ¹⁰	תתא – תתכב	שנות כיבוש פלישתים ¹¹
תתז – תתיד	שנות עבדון 8	תתיד – תתכא	שנות עבדון	תתכג – תתכו	לא מוגדר 5
תתטו – תתלד	שנות שמשון ¹² 20	תתכב – תתמא	שנות שמשון ¹³	תתכח – תתסז	שנות עלי 40
תתלג – תתעב	שנות עלי ¹⁴ 40	תתלה – תתעד	שנות עלי 40	תתסח – תתעח	שנות שמואל לבדו 11
תתעג – תתפג	שנות שמואל 11	תתעה – תתפד	שנות שמואל 10	תתעט	שנת שמואל ושאל ביחד 1
תתפד – תתפה ¹⁵	שנות שאל לבדו 2	תתפה	שנת שמואל ושאל יחדיו 1	תתפ	שנת שאל לבדו 1

⁶ ברש"י לא משמע ששנה שבין תולע ליאיר עולה לזה ולזה חדא מדלא הזכיר כן בפירוש ועוד דמשמע מל' רש"י דמנין שלש מאות כלה קודם יפתח ולסד"ע הוא נכנס שנה אחת אצל יפתח ועל כרחך הם חלוקים בשנה והיינו ע"כ השנה שבין תולע ליאיר דלסד"ע עולה לזה ולזה ולרש"י לא שנה שבין תולע ליאיר עולה לזה ולזה כ"כ בפירוש בס"ע

⁸ לפי גירסא זו יפתח שלח לבני עמון "זה שלש מאות שנה" בשנתו האחרונה. הרד"ק מבאר שתמוה מאד שהרי לפי המוכח יפתח אמר א"ז בשנותיו הראשונות.

⁹ שנה שבין יפתח לאבצן עולה לזה ולזה כ"כ בפירוש בס"ע

¹⁰ א. רש"י לא ביאר מתי היו ארבעים שנות פלשתים אולם מאחר ולרש"י 300 שנה כלו קודם יפתח על כרחך צריכים אנו למצוא מאה וארבעים שנה משנות יפתח ועד בנין הבית ולכן צ"ל ששנות פלישתים מכלל ימי השופטים, או כהמפ' שהתחילו שנות פלשתים בימי שמשון ונמשכו בימות עלי או כהמפ' שהתחילו שנות פלשתים עשרים שנה קודם ימות שמשון והסתיימו בשנות שמשון.

ב. רש"י לא ביאר בכלל המנין שמשנות יפתח ואילך (מלבד שנות שמואל ושאל) ויתכן שהוא ילמד כהסד"ע אולם ניסינו לבאר לפי פשוטו של מקרא שמונים שנות אילו ועבדון ג"כ

¹¹ כאן צריך אני להאריך. ז"ל הסד"ע "עשה יפתח ו' שנים אבצן מבית לחם ז' שנים וכו' ויעשו בני ישראל הרע בעיני ה' וימכרו ביד פלשתים ארבעים שנה כ' שנה בימי יפתח וכו' שנה בימי שמשון", הנה, לא נזכרו שנותיהם של אילון (10) ועבדון (8). ולו נאמר שיש סיבה בדבר א"כ חסרים שמונה שנים למנין ק"מ שנים שאנו צריכים למנות משנה שניה ליפתח עד בנין הבית. והגר"א מגיה וגורס גם את שנותיהם. גם מש"כ כ' שנה בימי יפתח אין לו ביאור ומגיה הגר"א "מימי יפתח", והיינו כי כבר נתקשו המפ' במש"כ סמוך לשנות גדעון שהיו ישראל נתונים בכיבוש פלשתים ארבעים שנה והלא כל ימות גדעון לא היו כי אם עשרים שנה. ויש מן המפרשים אמרו שעשרים שנה היינו עשרים בימי שמשון ועשרים בימי עלי אחריו (מצודות וכו"נ דעת רד"ק). ויש מן המפרשים אמרו עשרים בימי שמשון ועשרים קודם ימי שמשון (רלב"ג). ואפילו אם נגרוס כהגר"א לא יתכן לבאר שהכוונה שהארבעים שנה התחילו מימי יפתח כי עשרים שנה קודם ימי שמשון אינם ימי יפתח אלא ימי אבצן. ולי הקטן באלפי ישראל נראה לבאר כל דברי הסד"ע כך. כי הארבעים שנה שאמר הכתוב שהיו בשיעבוד פלשתים לא היו מ' שנה כאחד, אלא עשרים שנה היו בימי יפתח, שבכתוב נזכר שהיו תחת בני עמון ותחת פלישתים ח"י שנה, וזה כוונתו במה שאמר כאן שעשרים שנה היו בימי יפתח והיינו ח"י שנה בימיו מקודם ששפט את ישראל ואי"ז כ' שנה ממש רק בקירוב כי היה זה ח"י שנים, עד שנתו השניה של יפתח. והעשרים שנה האחרות של שיעבוד פלשתים היו בימי שמשון, דהיינו ג"כ [כנתבאר לענין יפתח] מקודם ששפט, כלומר, עשר שנים של אילון ושמונה שנים של עבדון ועוד ארבע שנים בימי שמשון. ולכן לא נמנו שנותיהם של אילון ועבדון כיון שהם בכלל שנות פלשתים. (ובאמת קשה לומר שכל העשרים שנה של פלשתים היו בכלל שנות שמשון כי כבר נאמר והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים משמע שהיו משועבדים להם עוד מקודם). ולפי דברינו צ"ל דשנות שמשון לא נמנו כלל והיינו טעמא לפי שהם בכלל שנותיו של עלי שכבר היה נביא בימי שמשון, אלא דבין סיום עשרים שנות פלשתים לשנות עלי יש חמש שנים שלא היו תקופה שלימה של מנהיג מסוים ולכן לא נמנו בפרטות. וי"ל שלכן התחיל הסד"ע פרק חדש בימי עלי וסיים הפרק הקודמת לעשות הפסקה ביניהם. ולפי חשבוננו הכל על מקומו בא בשלום, ד' של יפתח ו' של אבצן (שנה אחרונה של יפתח עולה גם לאבצן כ"כ בסד"ע), כ"ב של פלשתים עד שלא בא שמשון, ה' הפסקה, מ' של עלי, י"א של שמואל, ב' של שמואל ושאל, ה' שלא היה מלך, מ' של דוד, ד' של שלמה, הרי לך ק"מ שנים.

¹² ארבעים שנות כיבוש פלשתים מובלעים באיזה מקום ולא מבואר היכן

¹³ מאחר ואם נמנה שנות עלי בנפרד ושנות שמשון בנפרד יהיה המנין יתר על ק"מ שנה מיפתח, ומאחר והמנין עד שנות שמשון הוא מנין ברור (שכ' אצל כל שופט שהיה זה רק אחר ימות השופט הקודם) וכן המנין שמעלי ואילך ברור ומפורש בש"ס לכן האופציה היחידה כדי שהחשבון יעלה על מכונו הוא לומר ששנות עלי ושמשון מובלעים זה בזה שעלי שפט עוד בימי שמשון, וכן נטו חלק מן המפ' לומר

¹⁴ ברד"ק נדחק לפי נוסחא זו שהמנין שמיציאת מצרים עד בנין הבית הם תפ"ב שנה, נמצא שתי שנים יתירות. והוא נשאר בצ"ע. הגם שהוא מצדד שהאפשרות הריאלית היחידה היא לומר ששנים משנות עלי ושמשון מובלעות זו בזו אולם זה דוחק לומר כך ע"ש הטעם.

אין מלך	תתפא - תתפה				
עד כאן מחלוקת					
תתפא – תתקכה		שנות דוד 40		נתן נביא	
תתקכו – תתקכט		מלכות שלמה קודם בנין הבית		הבית נבנה בשנת תתקכט היא שנה רביעית לשלמה, אחיה השילוני נביא בימי שלמה	

¹⁵ באמת שנות המלכים אינם נמנות כשנות עולם אלא מניסן לניסן, ועוד, לענין שנות המלכים שנה שמת בה זה ומלך בה זה נחשבת לשניהם שלא כשנות השופטים. מ"מ כאן התייחסנו גם בשנות המלכים כשנות השופטים כדי לייחס בהם השנים לבנינו של בית המקדש.

שנות המלכים

כללים

- בשנות המלכים כתוב כ"א כמה זמן הוא מלך כמו"כ כתוב גם כמעט אצל כולם שמלך בשנה פלונית למלך פלוני. אם נחשב את מספר השנים שמלך פלוני ועוד השנים שמלך פלוני וכן הלאה והלאה נגיע פחות או יותר לארבע מאות ועשר שנות בית ראשון. ברם, במספר מקומות שנאמר שמלך בשנה פלונית למלך פלוני אין מתיישב המקרא כפשוטו, כיון שלפי החשבון זה היה בשנה אחרת. המפרשים הראשונים מבארים ונותנים בכל מקום טעם. אפשר גם לתת טעם אחד לרוב השאלות. אולם אז לא יסתדר חשבון ארבע מאות ועשר שנות הבית. [על כל זה מצורף טבלה עם החשבון וההסדרים] לכן יותר מסתבר לומר דמנין שנות המלוכה שכתוב בכל אחד הוא העיקר ועל פיו אנו מחשבים. ומה שכתוב שמלך בשנה פלונית למלך פלוני ההסבר הפשוט ביותר לזה הוא ש"מלך" (מ' בקמ"ץ ל' בפת"ח) אין הכוונה שמלך בפועל אלא שנשפע לו כח המלוכה. ראייה מוחצת לדבר זה שכמה מלכים נמשכו ע"י הנביאים בחיי המלך הקודם בהחבא וגם שנות מלכותם אינו נמנה אלא לפי השנים שמלכו בפועל ואעפ"כ זה נקרא שנמשחו למלך והם מלכים ממש וזאת מכיון שהנביא משחם ונמשך עליהם כח המלוכה.
- בשנות המלכים יש לדון לענין שנה שמת בה מלך אחד וקם מלך אחר למי מחשיבים אותה שנה, ליוצא, לנכנס, או לשניהם. כמעט ואפשר לל שחשיבים לשניהם מלבד בשני מקומות שזה לא מסתדר. ומוכח דעת התוס' בערכין שלא מחשיבים השנה לשניהם. בדברינו יבואר היטב כמה שיטות חישובים בזה.

טבלה 1. לפי מנין השנים הכתובים אצל כ"א שכך מלך				נביאים
אלף שלישי	תתפז ¹⁶ - תתפז	מלכות דוד		נתן הנביא
	ו' סיון תתקכח	מלכות שלמה		אחיה השילוני
	תתקכט - תתקל	בנין הבית, שנה רביעית לשלמה		
		מלך ישראל	מלך יהודה	
	תתקסד - תתקסה	ירבעם 22	רחבעם 17	
	תתקפ – תתקפא		אבים 3	
	תתקפב – תתקפג		אסא 41	
	תתקפה – תתקפו	נדב 2		
	תתקפו – תתקפז	בעשא 24	יהוא בן חנני	
אלף רביעי	ט – י	אלה 2		

¹⁶ שני השנים הכתובות מכאן ואילך פירושן הוא בין א' ניסן של שנה זו לא' ניסן של זו

י - יא	עמרי 12 ¹⁷		
כא - כב	אחאב 22	אליהו, מיכיהו	
כב - כג		יהושפט 25	
מב - מג	אחזיהו 2		
מג - מד	יורם 12	אלישע	
מד - מה		יהורם 8 ¹⁸	
נא - נב		אחזיהו 1	
נא - נב		עתליה 6	
נד - נה	יהוא 28		
נו - נז		יואש 40	
פא - פב	יהואחז 17		
צה - צו		אמציהו 29	
צז - צח	יהואש 16		
קיב - קיג	ירבעם 41		
קכג - קכד		עזיהו 52	
קנב - קנג	זכריהו 1		
קנב - קנג	מנחם 10		
קסא - קסב	פקחיה 2		
קסב - קסג	פקח 20		
קעד - קעה		יותם 16	
קפא - קפב	הושע 9		
קפט - קצ	גלות שומרון		
קצ - קצא		אחז 16	
רה - רו		חזקיהו 29	
רלג - רלד		מנשה 55	
רפז - רפח		אמון 2	
רפח - רפט		יאשיהו 31	
שיח - שיט		יהויקים 11	
שכח - שכט		צדקיהו 11	
שלח - שלט		חורבן הבית	

טבלה 2. לפי רמזי השנים שהתחיל למלוך כ"א					
	מלך ישראל	מלך יהודה			
תתקסד - תתקסה ¹⁹	ירבעם 22	רתבעם 17			
תתקפא - תתקפב		אבים 3	18 לירבעם ²⁰ (מלכים א טו, א)		
תתקפג - תתקפד		אסא 41	20 לירבעם		
תתקפד - תתקפה	נדב 2			בשנת 2 לאסא ²¹	
תתקפה - תתקפו	בעשא 24			3 לאסא	יהוא בן חנני נביא

17 בהתחלה חצי העם הלכו עם תבני בן גינת אולם לאחר שש שנים מת תבני ובאו כולם לעמרי.
¹⁸ מלך שנתיים בחיי אביו, מפורש בסדר עולם. מלבד זה חמש שנים קודם לכן נמנים ליהורם הגם שעדיין לא מלך כלל, הטעם מפורש בחז"ל משום שנגזר על אביו מיתה אלא שניצל ע"י זעקה
¹⁹ שני השנים הכתובות מכאן ואילך פירושו הוא בין א' ניסן של שנה זו לא' ניסן של זו
²⁰ אילו התחיל למלוך מיד אחר מות רחבעם אביו היה זה בשנת 17 לירבעם לכן אומר רש"י שחייב להיות שהמתין שנה עד שמלך. והרד"ק כ' שרחבעם נכנס בשנתו השמונה עשרה אלא לפי שלא השלימה לא מנו לו אותה. ולפי מה שכתבנו לעיל ל"ק כיון שבתשרי מלאו לירבעם 18 שנה הגם שרחבעם שמונים לו מניסן הוא עדיין בשנתו ה- 17.
²¹ לפי החשבון הפשוט זה יוצא שנה שלישית לאסא. המפרשים נדחקים בזה והחשבון לא יוצא ברור לדבריהם. ונראה להניח יסוד שילוח אותנו לכל אורך הדרך. והוא, שמלכים שהרשיעו והרבו לחטוא מונים להם מתשרי, ולכן י"ל שירבעם בן נבט מת בשנת 2 לאסא בין תשרי לניסן, ואמנם אם נמנה מניסן היא שנת 21 לירבעם ורחבעם, אולם מאחר וירבעם הרשיע מונים לו מתשרי וא"כ בא' תשרי מלאו לו 22 שנות שלטון.

	ח – ט	אלה 2	26 לאסא		
	ט – י	עמרי 12 ²²	27 לאסא		
	כ – כא	אחאב 22	38 לאסא	אליהו התשבי נביא וכן מיכיהו בן ימלה	
	כג – כד			יהושפט 25	4 לאחאב ²³
	לט – מ	אחזיהו 2 ²⁴	17 ליהושפט ²⁵		
	מ – מא	יהורם בן אחאב 12	2 ליהורם בן יהושפט ²⁶ 18 ליהושפט	אלישע בן שפט נביא	
	מד – מה			יהורם 27 ⁸	5 ליהורם בן אחאב וליהושפט ²⁸
	נא – נב	יהוא 28		אחזיהו 29 ¹	11/12 ³⁰ ליהורם בן אחאב
	נב – נג			עתליה 6	
	נז – נח			יואש 40	7 ליהוא
	עח – עט	יהואחז 17	23 ליואש ³¹		
	צד – צה	יהואש 16	37 ליואש ³²		
	צו – צז			אמציהו 29	2 ליואש ³³
	קט – קי	ירבעם בן יואש 41	15 לאמציהו		
	קכד – קכה			עזיהו 52	27 לירבעם ³⁴
	קסא – קסב ³⁵	זכריהו בן ירבעם ³⁶	38 לעזריהו		

²² זמרי עבדו של אלה הרג את אדונו ומלך תחתיו שבעה ימים ואח"כ הרגו עמרי ומלך תחתיו, חמש שנים ראשונות שמלך עמרי נחלק עמו תבני בן גינת ומחצית העם נהו אחר תבני, אולם לאחר חמש שנים מת תבני והלכו כל העם אחרי עמרי עוד שבע שנים.

²³ ע"י בשנות אחזיהו מלך ישראל

²⁴ אם נמנה למות אחאב 22 שנה נמצא שמלך בין שנת מא – מב, אולם אם נמנה 17 ליהושפט א"כ מלך אחזיהו בין לט – מ, וזה סתירה. מצד אחד כ' שמלך אחר אביו ואביו מלך עשרים ושנים שנה, מצד שני יהושפט מלך בשנה הרביעית של אביו וכ' שאחזיהו מלך בשנה השבע עשרה של יהושפט דהיינו לפי"ז עולה שאחזיהו מלך בשנתו העשרים ואחד של אביו. רש"י במלכים א כב כותב חשבון מסויים בזה. דבריו הק' צריכין ביאור ביותר דלפי דבריו יהושפט מלך שנה אחר מות אביו, גם חשבון כל הדורות ל' ישתנה לפי"ז. גם מש"כ רד"ק דשנת עשרים ושנים לא שלמה לו ומנאה לבנו לא הבנתי דבכל שנות המלכים כן הוא שמונים שנה אחת גם לאב וגם לבן. וע"י עוד בפי המצודות. לדברינו הנ"ל א"ש מכיון שאחאב התחיל באלול שנה כ' וסיים בחשון מ', וכשנמנה לו מתשרי נמצא שמלך 22 שנה.

²⁵ לפי החשבון, מאחר ואמרנו שיהושפט מלך בשנת 4 לאחאב א"כ כאן זה יוצא לכה"פ 18 ליהושפט. רש"י אומר ששנה שעמד בה אחאב אינה נמנית וכן שנה שעמד בה יהושפט. יש לעי' בזה מדוע לפי דברי רש"י לא ישתנו כל החשבונות של דורות עולם בעקבות זאת, אם לא שנאמר שיהושפט התחיל למלוך רק שנה אחר מות אביו. לפי מה שביארנו לעיל דמי שהרשיע מונים לו מתשרי גם כאן מובן, כי י"ל שאחאב התחיל באלול שנה כ' ולכן אמנם לפי חשבוננו שנמנה מניסן זה שנה שלישית, אולם אם נמנה לאחאב מתשרי א"כ כבר בתשרי מלאה לו שנה ויהושפט עמד בשנת ארבע לאחאב.

²⁶ זה עדיין בחיי אביו, אולם מאחר ונגזרה על אביו גזירת מיתה אלא שבטלה ע"י זעקתו מונה הכתוב משעת הגזירה לבנו יהורם אע"פ שלא מלך בפועל.

²⁷ אביו המליכו בחייו שנתיים, כן מפורש בסדר עולם.

²⁸ פ"י, חמש שנים שמלכו שניהם יחד.

²⁹ במלכים ב ח, כו נאמר שאחזיהו היה בן כ"ב שנים במלכו, אולם בדה"י ב כב, נאמר בן ארבעים ושתיים שנה. מבואר בסדר עולם דמה שכתוב בו ארבעים ושתיים היינו לצמיחת מלכות עמרי על כל ישראל

³⁰ במלכים ב ח, כה נאמר בשנת שנים עשרה שנה ליהורם בן אחאב מלך ישראל מלך אחזיהו בן יהורם מלך יהודה, פרק אחד אח"כ בפסוק כט נאמר ובשנת אחת עשרה שנה ליהורם בן אחאב מלך אחזיה על יהודה. המקראות ל' ממש סותרים. הראשונים נדחקו לבאר שם שמלך שנה בחיי אביו ומתחילה לא נזכר. וצלה"ב מדוע מתחילה לא נזכר ובסוף כן. לדברינו הנ"ל ה' ל' אפ"ל דיהורם בן אחאב התחיל למלוך בין חשון לאדר ואחזיה התחיל מלכותו בין אייר לאלול, בפסוק שנזכר שמלך בשנת שנים עשרה ליהורם היינו למנין של ניסן וא"כ כשהגיע ניסן הסמוך כשלשה חדשים לתחילת מלכותו כבר מלאה לו שנה והוא בשנתו השניה, וכשהתחיל אחזיה באייר הוא כבר בשנתו השנים עשרה, אולם בפסוק שנזכר בשנת אחת עשרה ליהורם הנה בכלל צריך להבין מדוע נשנה שם שוב הענין. ולכ' נראה מן הכתובים כי הוא הקדמה לפורענות שבאה על אחאב, והנה כבר חידשנו שלאחאב מונים מתשרי, ומשום כך עתה שמדובר בפורענות לאחאב אנחנו מונים השנים לאחאב דהיינו מתשרי לתשרי, וכשהתחיל למלוך בחשון לא יכנס לשנתו השניה עד תשרי הקרוב לשנה מעת שהתחיל מלכותו וכן לא יכנס לשנתו השנים עשרה עד י"ב שנה לאחר מכן בתשרי וכשהתחיל אחזיהו למלוך באייר הוא עדיין בשנתו האחת עשרה. זה חשבון עמוק ודו"ק ותמצאנו מכוון.

³¹ לפי החשבון הפשוט זה יוצא ל' 22 ליואש. וברד"ק (מלכים ב יג, א) מתרץ שהשנים הם שנים מקוטעות. תמוה, כי יהואחז מלך בשנת 23 ליואש ואם הוא מלך 17 שנה א"כ יהואש שמלך אחריו זה צריך להיות שנת 40 ליואש. רש"י כותב במלכים ב יג, י שמקרא זה אין לו מתקן. ע"ש עוד במפ'. לכ' צ"ל שמלך בחיי יהואחז.

³² לכ' זה שנה שלישית ליואש. ולהנתי' א"ש דאצל יואש כ' שלא סר מחטאת ירבעם וא"כ יתכן שיואש התחיל למלוך בחשון צ"ה ואמציהו באייר צ"ו ולמנין תשרי נמצא שיואש בשנה שניה.

³⁴ לפי החשבון זה לא יתכן. וכ' המפ' שהכוונה שבשנת 27 לירבעם נתגנע

³⁵ אם זכריהו היה מולד מיד אחר ירבעם היה זה בין השנים קמט – קנ, מאחר וזה יוצא עפ"י החשבון הכולל בין השנים קסא – קסב צריכים לומר שהמתין י"ב שנים קודם שהתחיל למלוך. מוכח כן מהכתובים ג"כ שהרי ירבעם מלך בשנת 15 לאמציהו, ועפ"י מש"כ שמלך 41 א"כ 15 מאמציהו ועוד 26 מעזריהו הרי זכריהו מתחיל בשנת 26 לעזריהו והרי כתוב שהתחיל בשנת 38 לעזריהו, על כרחך מוכרחים אנו לומר שהמתין י"ב שנה קודם שהתחיל למלוך.

				39 לעזריהו	מנחם 10	קסב – קסג
				50 לעזריהו ³⁷	פקחיה 2	קעג – קעד
				52 לעזריהו	פקח 20 ³⁸	קעה – קעו
						קצ – קצא
					גלות זבולון ונפתלי ⁴¹	קצד – קצה
				20 ליותם 12 לאחז ⁴²	הושע 17	קצה – קצו
				גלות גד וראובן וחצי שבט מנשה (בני עבר הירדן)		רב – רג
						רה – רו
				חזקיהו 29	3 להושע ⁴³	רי – ריא
					גלות עשרת השבטים	רלג – רלד
				מנשה 55		רפז – רפח
				אמון 2		רפח – רפט
				יאשיהו 31		שיח – שיט
				יהויקים 11		שכח – שכט ⁴⁴
				צדקיהו 11		

³⁶ מאחר וכי שמלך שנה אחת, מאידך על כרחך צריכים אנו לומר שהתחיל בשנה 38 לעזריהו וסיים בשנת 39 לעזריהו, שהרי מלך שאחריו מלך רק בשנת 39 לעזריהו, ובכל זאת זה נמנה זכריהו רק שנה אחת. מאידך, נדב התחיל למלוך בשנת 2 לאסא וסיים בשנת 3 לאסא, בכל זאת זה נחשב שמלך שנתיים, כלומר, מונים לו גם שנה שהתחיל באמצעה וגם שנה שסיים באמצעה. וכן יש להבין דאצל מנחם כי שמלך עשר שנים אע"פ שבחשבו השנים זה יוצא 12 שנים כיון שהוא מלך בשנת 39 לעזריהו ומלך שאחריו מלך רק בשנת 50 לעזריהו. על כרחנו מוכרחים אנו לומר דאין כזה כלל ששנה שנכנס בה או שיצא בה נמנית לזה ולזה אלא לעולם אם מלכו שני מלכים בשנה אחת אזי נחשבת השנה לזה שמלך ברוב השנה. אי לכך, י"ל שזכריה מלך רוב שנת 39 לעזריהו לכן שנה זו נחשבת על שמו ופקחיה מלך רוב שנת 50 לעזריהו לכן שנה זו נחשבת ע"ש פקחיה, ולמנחם יש משנת 40 לעזריהו עד שנת 49 לעזריהו והרי זה עשר שנים. וזה כמו שמוכח לכי בדברי התוס' בערכיו יב. ד"ה אי הכי ששנה שבין שניים נמנית רק לאחד מהם. ומ"מ צ"ל דהיינו דוקא כשמלך האחד רק מעט בשנה זו והשני זמן רב, דאילו שניהם מלכו זמן ניכר כן מחשיבים שנה זו לשניהם כדמוכח מחשבו שאר שנים.

³⁷ פקח מלך בשנת 52 לעזריהו ופקחיה מלך שנתיים א"כ זה היה צריך להיות שנת 51 לעזריהו מאחר ושנה שביניהם מונים לזה ולזה, אעפ"כ כתוב שמלך בשנת 50 לעזריהו. ולהתבאר יש ליישב דפקחיה הרשיע כמשי"כ בו להדיא הדימוי שהרשיע כירבעם בן נבט. וא"כ י"ל שמלך מחשון עד חשון שנתיים אח"כ וא"כ אמנם למנין מלכי ישראל זה 3 וא"ש שמלך בשנת 50 אולם לענין המנין מתשרי זה רק שנתיים.

³⁸ תגלת פלאסר מלך אשור הגלה את שבט זבולון ונפתלי בימי פקח (מלכים ב' טו, כט) כ"כ שהגלה את שבט נפתלי. בישעיה ח' כ' שגם זבולון גלו ביחד עם נפתלי. ועי' רש"י מלכים ב' יז, א.

³⁹ צ"ב הרי מלכו באותה שנה. ולהתבאר א"ש דתשרי שבנתיים החשיב לפקח שנה והרי הוא בשנתו השניה

⁴⁰ בימיו כבש רצין מלך ארם את אילת וגירש ממנה את היהודים

⁴¹ לדעת רלב"ג גלו גד וראובן וחצי מנשה. וצ"ב היאך יפרש הפסוק בישע' ח' כעת הראשון וגו'.

⁴² במלכים ב' יז, א נאמר בשנת 12 לאחז מלך יהודה מלך הושע בן אלה בשומרון על ישראל תשע שנים, זה סותר למה ששמע בפרק טו, ל שמלך תחת פקח כאשר הרגו וזה הלא היה בשנת 20 ליותם. י"א שמקודם שנת 12 לאחז היה רק נציב ואח"כ היה מלך ממש (מצודות). הרד"ק אומר שאז מרד במלך אשור. רש"י כותב ג"כ שתשע שנות מלכות שמנה הכתוב להושע הם משמרד במלך אשור, עם כל זאת אומר רש"י שא"י פי' הכתוב "בשנת 12 לאחז" כיון שהחשבו לא יעלה יפה לפי"ז דא"כ מלך בימי אחז 5 שנים ובימי חזקיה עוד 6 יחדיו 11 שנים והכתוב מונה לו תשע, ועוד, הכתוב אומר על חזקיה שמלך בשנה שלישית להושע ולפי זה החשבו זה שנה רביעית להושע. לכן אומר רש"י שמה שכתוב שנת 12 לאחז הכוונה למאורע אחר ולא לתחילת מלכות הושע. (וצ"ב דבישע' ח' פירש"י שהושע מרד בשנת 12 לאחז). פירוש נפלא יתכן לומר כי אחז מלך באדר קצ"א ומחמת שהרבה להרשיע עד שכתוב בו בפירוש "מלכי ישראל" לכן מונים לו מתשרי, הושע מלך בשנתו ה- 12 של אחז בניסן, חזקיה מלך בשנתו השלישית של הושע באדר, אך אם כך הרי זה לאחז רק 15 שנה, על כך התשובה היא שלענין הסך הכללי של שנות מלכותו כן מחשיבים לו מניסן לניסן, ועתה זה עדיין אדר ולא נתחדשה השנה, אולם כבר כי במשנה שחזקיה עיבר ניסן בניסן, בדה"ב ב כט, ג מבואר שחזקיה התחיל למלוך בניסן, המפ' שם אומרים שבאמת היה זה אדר אלא שהיה ראוי לקובעו ניסן וחזקיה עיבר ניסן בניסן, כלומר, העיבור שעשה שלא כדין היה זה בחודש הראשון למלכותו, ולפי"ז י"ל דכשם שהכתוב קורא החדש הראשון אע"פ שבאמת היה זה אדר, כמו"כ לענין שנות מלכות אחז זה נחשב לשנה נוספת, ויש להמתיק שעכ"פ ע"ז נאמר ברא מזכה אבא. ובעיקר הקושיא מדוע כתוב שמלך בשנת 12 לאחז בזמן שמלך זמן רב קודם, יתכן ליישב בהקדם דיוק הלשון שאצל כל מלכי ישראל כתוב שמלכו על ישראל בשומרון ואילו אצל הושע כי בשנת שנים עשרה לאחז וגו' מלך הושע בן אלה בשומרון על ישראל, וי"ל דמקודם לכן אמנם מלך על בני שומרון אבל מקום מגוריו לא היה בשומרון אלא מלך עליהם מרחוק, ובשנת שנים עשרה לאחז עבר להתגורר בשומרון והכתוב מונה למלכותו מאימת שעבר לגור שם, זה שהוקדם בשומרון קודם ישראל לומר שעתה המלוכה שלו היא בשומרון.

⁴³ רש"י מבאר שאין הכוונה לתחילת מלכותו אלא לשלש שנים מיום שמרד במלך אשור. (לפי מה שנבאר חזקיהו מלך בניסן ר"ה זה שנה רביעית להושע אולם האמת שמלך באדר ר"ה רק שמחשיבים זאת כניסן הואיל היה ראוי לקובעו ניסן).

⁴⁴ התוס' כי בערכיו יב. ד"ה אי הכי דברים שיכולים להישמע כאילו מונים שנה אחרונה ליהויקים ואח"כ שנת התחלת לצדקיהו ואין ביניהם שנה שנמנית זה לזה. עוד משתמע מדבריהם שהגלות היתה בשנתו האחרונה של יהויקים, כלומר, צדקיהו מלך עשרה שנים קודם החורבן לא כולל שנת החורבן ולא כולל שנת הגלות. אם נאמר כך, כל החשבונות שעשינו טעות הם כיון שאנחנו צריכים להזיז הכל בשנתיים אחורה, וזה לא מסתדר עם שנות המלכים כיון שיש שנתיים יותר. זה פשוט שלא זה כוונת התוס', אלא כוונת התוס' היא כמו שפי' בחזו"א ונבאר ביתר ביאור, למלכים אנחנו מונים מניסן לניסן אולם לשאר אירועי שנות עולם אנו מונים מתשרי, דהיינו, כשיחזקאל אמר בעשרים וחמש שנה לגלותינו אנחנו מחשיבים השנים לפי תשרי, דבר נוסף, לענין החשבת השנים בתשרי מלך שמלך בניסן שנה זו תקרא על שמו לענין שנות עולם. והנה, שנה שבין יהויקים לצדקיהו היא ניסן שכח עד ניסן שכט, עתה יש לברר לענין הגלות אימתי היתה, אם היתה בין ניסן שכח לתשרי אזי כשהגיע תשרי הסתיימה שנת גלות, והרי נחשב שנת הגלות בשנתו האחרונה (לפי מנין שנות עולם) של יהויקים, משא"כ אילו הגלות היתה בין תשרי לניסן הרי לא תכלה שנת גלות עד תשרי הבא ושנה זו יתחשב ע"ש צדקיהו. וכשהגמ' שאלה שזה יוצא 26 שנה היינו כי הגמ'

	שכח - שכט			גלות החרש והמסגר	
	שלח			חורבן הבית וגלות יהודה	

הנחת יס	סיכום שאילות ותירוצי המפי
	<div> <div> 18 לירבעם לכי זה צריך להיות 17 לירבעם? מלוך כ"כ רש"י. והרד"ק כי שאביו נכנס בשנת הי"ח אלא שלא השלימה ולכן לא </div> <div> 2 לאסא לכי זה 3 אסא? זה ודבריהם לא כ"כ ברורים </div> <div> בשנת 4 לאחאב בזמן שלפי החשבון זה יוצא 3 לאחאב? ה שעמד בה אחאב אינה נמנית </div> <div> 22 שנה לאחאב ו17 ליהושפט זה סתירה? זיהו מלך בשנת 11 לאחאב במק"א כי שמלך בשנת 12 לאחאב? </div> <div> שנה בחיי אביו ובמק"א מונים לו מה שמלך בחיי אביו ובמקום אחר לא ה שמלך אחר מיתת אביו </div> <div> 23 ליואש לפי החשבון זה לכי 22 ליואש. עיי רד"ק שכי שלפי החשבון זה ליואש. </div> <div> מונים לו שנים מקוטעות. זה יתכן לשיטת הרד"ק שכל השנים הנמנות שנים ברינו בלא"ה כולם שנים מקוטעות ומונים אותם לזה ולזה </div> </div> <div> <div>לירבעם מנו מתשרי</div> <div>לירבעם מנו מתשרי</div> <div>לאחאב מנו מתשרי</div> <div>לאחאב מנו מתשרי</div> <div>כאן מונים לאחאב מתשרי כאן מניסן</div> <div></div> </div>

הבינה שהגלות היתה בין ניסן לתשרי וא"כ בתשרי כבר מלאה שנה לגלות, וע"ז כי התוס' דהיינו יכולים לתרץ שהגלות היתה בין תשרי לניסן אלא שהגמ' ידעה מקבלה שהגלות היתה בין ניסן לתשרי.
ובאמת דברי התוס' צ"ב, לו יהא שהגלות בשנה ראשונה לצדקיה עדיין לא נתיישב, הא להדיא כי שהגלות היתה בשנת ח' לנבוכדנצר והחורבן בשנת י"ט לנבוכדנצר והרי זה י"א שנה ללא שנת החורבן. והחזו"א מפרש דקושיית התוס' היא הא גופא, מנא ליה דגלו בי"ט לנבוכדנצר דלמא גלו בי"ח. ואמנם קצת דוחק לפרש כן. ואולי י"ל דקצת יש לדייק בדברי התוס' דגלות יחזקאל אינה מהחרש והמסגר אלא קבוצת גולים אחרת היתה, וע"ז הק' התוס' דלמא החרש והמסגר גלו בשמונה לנבוכדנצר אבל יחזקאל וסייעתו גלו שנה אחת אח"כ.

שנת 23 ליואש ומלך 17 שנה א"כ יהואש שמלך אחריו צריך להיות בשנת 40 מלך בשנת 37 ליואש יג, (י) כותב שמקרא זה אין לו מתקן וע"ש עוד במפ' 52 לעזריהו ופקחיה מלך שנתיים א"כ זה היה צריך להיות שנת 51 לעזריהו ינייהם מוניים לזה ולזה, אעפ"כ כתוב שמלך בשנת 50 לעזריהו.	
שנה והתחיל בשנת 15 לאמציהו. אמציהו מלך 29 שנה ואחריו עזריהו, ואם שנה א"כ מת בשנת 26 לעזריהו וגם בנו לכ' התחיל למלוך אז, אעפ"כ כ' שבנו עזריהו.	הרשיע כמשי"כ בו להדיא הדימוי שהרשיע כירבעם בן נבט. וא"כ י"ל שמלך מחשון עד חשון שנתיים אח"כ וא"כ אמנם למנין מלכי ישראל זה 3 וא"ש שמלך בשנת 50 אולם לענין המנין מתשרי זה רק שנתיים.
שנת 2 ליואש לכ' ז שנת 3 ליואש	צ"ל שהמתין י"ב שנה קודם שהתחיל למלוך.
שנת 12 לאחז הרי מלך בשנת 4 לאחז, ועוד, א"כ חזקיה לא מלך בשנה שלישית נה רביעית.	יואש הרבה להרשיע כמשי"כ בו להדיא שלא סר מכל חטאת ירבעם בן נבט וי"ל שיואש מלך בחשון צ"ה ואמציהו באייר צ"ו
	תשרי החשיב לפקח שנה
	עיבר ניסן בניסן

בס"ד

שיטת רש"י

- רש"י כותב שאין כלל קבוע מתי מחשיבים שנה שעמד בה מתי לא, מתי מחשיבים שנה שמת בה מתי לא, מתי מחשיבים שנה לזה ולזה ומתי רק לאחד מהם. פעמים שמונה כך ופעמים שמונה כך. ונסדר טבלה לפי רש"י. מה שכתוב ברש"י בפירוש מסומן בקו תחתי.

טבלה 3. חישוב שנות מלכי יהודה לפי שיטת רש"י				
רחבעם 17	תתקסה - תתקפא	כולל שנה שעמד בה	18 לירבעם ⁴⁵	שנה אחת אחר מות רחבעם
אבים 3	תתקפב - תתקפד	כולל שנה שעמד בה ושנה שמת בה	20 לירבעם	שנה שלישית של אבים נמנית לאסא
אסא 41	תתקפד - כד	כולל שנה שעמד בה ולא כולל שנה שמת בה (כה)		שנה ולאבים גם נמנית (רש"י מלכים א טו, א)
יהושפט 25	כו - נ	כולל שנה שעמד בה אלא שמלך שנה אחר מות אסא ⁴⁶ .	4 לאחאב	לא כולל שנתו הראשונה של אחאב

⁴⁵ מלכים א טו, א

⁴⁶ לא כתוב כך מפורש ברש"י אולם עכצ"ל כן, חדא, לפי החשבון אסא מת בשנת 2 לאחאב, כיצד, 3 של ירבעם, 24 של בעשא, (2 של נדב מובלעות, ראשונה של נדב באחרונה של ירבעם ושניה של נדב בראשונה של בעשא כפי שמבואר

יהוא 28	אם עמד ב-ניו ע"כ מת בפ"ה ולא מונים לו לא שנה שעמד בה ולא שנה שמת בה, ואם עמד ב-נו אם מת ב-פה מונים לו או שנה שעמד בה או שנה שמת בה, ואם מת ב-פז לא מונים לו לא שנה שעמד בה ולא שנה שמת בה	עמד ב-נו או נז מת ב- פה או פו	
יהואחז 17	לא ידוע מה נמנה לו מה לא	עמד ב-פ"ה או פ"ו	23 ליואש
יהואש 16		עמד ב-קא ⁵⁵ או ב-קב ⁵⁶ או ב-קג ⁵⁷ או ב-קד ⁵⁸	37 ליואש ⁵⁹
ירבעם ⁶⁰ 41	ירבעם מלך בחיי אביו 3 שנים	קטז - קנג	15 לאמציהו
זכריהו 1	לא ידוע איזה שנה נמנית לו	עמד ב-קנג	38 לעזריהו ⁶¹
מנחם 10	לפי משי"כ שמלך בשנת 39 לעזריה וזה שאחריו מלך בשנת 50 לעזריה ואעפ"כ כי שמלך 10 שנים עכ"ל שזה לא כולל שנה שעמד בה ולא שנה שמת בה	עמד ב-קנד	39 לעזריהו
פקחיה 2	לא ידוע איזה שנים נמנות	עמד ב-קסה	50 לעזריהו
פקח 20		עמד ב-קסז	52 לעזריהו
הושע 17		לא ידוע באיזה שנה עמד	20 ליותם
מרד הושע		קצז ⁶²	
גלות שומרון		רה	6 לחזקיהו

שנות גלויות

צד - צה	זבולון ונפתלי	לדעת רלב"ג גלות גד וראובן וחצי מנשה. וצ"ב היאך יבאר הפסוק בישעי' ח' כעת הראשון וגו'
רב - רג	גד וראובן וחצי שבט מנשה (בני עבר הירדן)	
רי - ריא	עשרת השבטים	9 למרדו של הושע
שכח - שכט	החרש והמסגר ויחזקאל	שנה אחרונה ליהויכין
שלח	כל יהודה, גלות בבל	שנה אחרונה לצדקיהו
שלט - תח	שנות גלות בבל 70	
תט	חזרה מגלות בבל	

שנות שמיטה

תק"ד	שנה ראשונה לשמיטה לאחר ז' שכיבשו וחילקו		
רג	לדעת רבי יהודה לפי' רש"י ותוס' בשנה זו פסקו מלמנות אוכלם מנו יובלות לקדש שמיטין	גלות גד וראובן וחצי שבט מנשה	וצ"ב מדוע לא פסקו למנות כבר מגלות זבולון ונפתלי שהיתה עוד בשנת צ"ה
רט - ריא	לדעת רבי יהודה לפי' ראשון ברש"י ערכין יב: שנים אלו לא נמנו לשנות שמיטה ויובל, אלא פסקו מלמנות ולאחר	גלות עשרת השבטים	

⁵⁴ ז"ל רש"י מלכים ב א, יז: "בשנת שתים ליהורם בן יהושפט. אפשר לומר כן, והלא מלך בשנת תשע עשרה ליהושפט שהרי אחזיה מלך בשבע עשרה ומלך שנתים, ובסמוך נמי כתיב בשנת שמונה עשרה ליהושפט מלך יהורם" וכו', וצ"ב היאך רש"י כותב "והלא מלך בשנת תשע עשרה", בזמן שרש"י עצמו מביא פסוק שמלך בשנת שמונה עשרה. וצ"ל ד-19 ליהושפט זה כולל שנה שעמד בה ו-18 זה לא כולל שנה שעמד בה.

⁵⁵ אם יהואחז עמד בפ"ה ומונים שנה שעמד בה ושנה שמת בה
⁵⁶ אם יהואחז עמד בפ"ה ולא מונים לו שנה שעמד בה או שנה שמת בה, או שעמד ב-פ"ו אע"פ שמונים לו שנה שעמד בה ושנה שמת בה

⁵⁷ אם יהואחז עמד ב-פה ולא מונים לו שנה שעמד בה ולא שנה שמת בה או שעמד ב-פו ומונים לו רק או שנה שעמד בה או שנה שמת בה.

⁵⁸ אם עמד יהואחז ב-פו ולא מונים לו שנה שעמד בה ולא שנה שמת בה.

⁵⁹ מקרא זה מוכחש משני צדדין שהיה לו לומר שלשים ותשע רש"י מלכים ב יג, י

⁶⁰ ירבעם מלך בחיי אביו שלש שנים (ובסד"ע ראיתי שירבעם מלך בחיי אביו שנה ואיני יודע אם שיבוש הסופרים הוא שאינו יכול ליישב בשנת 38 לעזריה מלך זכריה אם לא בענין זה, רש"י מלכים ב טו, ח

⁶¹ אף מכאן יש ללמוד שמלך עזריה ט"ו שנה בחיי אביו רש"י מלכים ב טו, ח

⁶² כך רש"י כותב במלכים שהושע מרד בשנת 14 לאחז, מאידך בישעי' ח, כג רש"י כותב שמרד בשנת 12 לאחז, ויש לעי'.

	שג	לדעת רבי יהודה לפי פ"י רש"י ותוס' החלו למנות שמיטין ויובלות לדעת רבנן החלו לנהוג דין יובל	ירמיה החזיר את עשרת השבטים	לדעת רש"י (סנהדרין קי): חזרו מקצת כל שבת ושבת ואעפ"כ נהג יובל, לדעת הרמב"ם חזרו רוב כל שבת ושבת אלא שאח"כ חזרו וגלו
	שלט	י"א שפסקו למנות שמיטה ויובל ⁶³ לדעת הרמב"ם מנו רק שמיטין ⁶⁴		
	תט	החלו למנות יובל לקדש שמיטין. ולשיטת הכס"מ בדעת הרמב"ם והגאונים מנו רק שמיטין וכ"ה דעת הראב"ד בשיטת הגאונים וכ"ה דעת רבנו האי	בנין בית שני	
	תטו	לדעת הרמב"ם (בתח"ד) החלו למנות שמיטין ויובלות	עזרא עלה מבבל	

⁶³ הרמב"ם בתחילת דבריו, וכ"ה דעת התוס' ערכין יג. ד"ה הנך (ועי"ש מה שהקשו והשאירו בצ"ע). וצ"ע מה שאמר יחזקאל בכ"ה לגלות בבל בראש השנה בעשרים לחודש ואמרין בגמ' שם דהיינו יובל למאי נפק"מ במה שהיה ראוי ליות יובל הא השתא אפילו לא מונים אותו.

⁶⁴ יש כאן חידוש נפלא. הרמב"ם כי בפ"י משמיטה ויובל ה"ג וז"ל "שבעה עשר יובלים מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו. וכו' כיון שחזר הבית בטל מנין זה. משבטלה נשארה הארץ חרבה שבעים שנה ונבנה בית שני. וכו' ובשנה השביעית מבינו עלה עזרא וכו' ומשנה זו התחילו למנות מנין אחר וכו' ומנו שבע שמיטות וקידשו שנת החמישים. אע"פ שלא היתה שם יובל בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות: וכו'. ה"ה. אבל כל הגאונים אמרו שמסורת היא בידינו איש מפי איש שלא מנו באותן השבעים שנה שבין חורבן בית ראשון ובנין בית שני אלא שמיטות בלבד בלא יובל. וכן משחרב באחרונה לא מנו שנת החמישים אלא שבע שבע בלבד מתחילת שנת החורבן וכן עולה בגמ' ע"ז החשבון שהוא קבלה: עכ"ל. והנה, דברי הרמב"ם צריכין ביאור, לכי עיקר מה שהרמב"ם בא לחדש ע"י הקבלה דור מפי דור הוא שכשלא נהג יובל לא מנו יובל לקדש שמיטין, ומדוע הוצרכו לשנות בעקבות כך גם את הפסיקה שבשנות גלות בבל לא מנו כלל שמיטין. ואשר נראה לענ"ד בעזה"ש"ת כי הנה אם נאמר שבשנות הגלות מונים יובלות לקדש שמיטין א"כ ע"כ חייבים לומר שבשנות גלות בבל לא מנו שמיטין כלל, כיון שאם בשנות הגלות מנו יובלות לקדש שמיטין, ובשנות בית שני גם מנו יובלות רק כדי לקדש שמיטין שהרי לא היו כל יושביה עליה כמבואר בגמ', אם כך לא התחדש כלום כשנבנה בית שני ומדוע הפסיקו מהמנין של הגלות, וזה ודאי שהמנין התחיל מחדש שהרי על פי החשבון של שנת החורבן יוצא כך, שאם בגלות בבל מנו יובלות לקדש שמיטין א"כ שנה שעלה עזרא היא שישית לשמיטה ושנה שלאחריה היא שמיטה ואילו אנו מונים את שנה שאחרי שעלה עזרא הראשונה לשמיטה. ולכן על כרחך חייבים לומר שבשנות הגלות לא מנו שמיטין כלל, כך למד הרמב"ם מתחילה. אולם כאשר יש לנו קבלה איש מפי איש שבגלות לא מונים יובלות כלל, א"כ אפשר לומר שבשנות גלות בבל מנו שמיטין ללא יובלות, וכשנבנה הבית התחילו למנות גם יובלות, ומשום כך, כאשר נהיה שינוי שהתחילו למנות גם יובלות התחיל המנין מחדש.

ולפי"ז אפשר ליישב מה שהק' בכס"מ על מה שכי' הרמב"ם אבל כל הגאונים אמרו וכו' שלא מנו באותן השבעים שנה וכו' אלא שמיטות בלבד בלא יובל. והק' בכס"מ מה חידש הרמב"ם בהלכה זו, הרי גם בהלכה ג' כי שלא מנו יובל. והאמת שזה הק' הכס"מ משום שהבין שהרמב"ם בא לחדש שלא מנו יובל וע"ז הק' שכבר כי זה בהלכה ג', אמנם להנתי' הרמב"ם בא לחדש שמנו שמיטין, אלא שמתחילה לא יכל לומר כך מפני שאם מנו שמיטין ע"כ מנו גם יובלות לקדש שמיטין ומדוע שינו המנין משנבנה בית שני, ועכצ"ל שלא מנו כלל, אבל לפי הקבלה מהגאונים שגם אם מנו מנו רק שמיטין ולא יובלות שפיר אפשר לומר שמיטין בשנות גלות בבל, וכשנבנה הבית והחלו למנות גם יובל התחילו מנין חדש. ולפי"ז כי הרמב"ם כמו"כ אחר החורבן בית שני שפיר מונים רק שמיטין.

עפ"י מה שביארנו נוכל ליישב ברייתא מוקדשת, הגמ' בערכין מביאה ברייתא שבית שני נחרב בשנה ראשונה לשמיטה, הגמ' שואלת שלפי החשבון זה יוצא שהוא נחרב בשנת שמיטה (עי' רש"י ותוס'), והגמ' מתרצת שהברייתא היא לפי רבי יהודה שסובר ששנת יובל היא גם שנה ראשונה לשמיטה. והנה, אם נאמר כמשנ"ת בדברי הרמב"ם הברייתא תתישב גם לפי רבנן, כיון שבית ראשון נחרב בשנה ראשונה לשמיטה והגלות התחילה בשנה שניה לשמיטה והסתיימה בשנה ראשונה לשמיטה, ותקופת בית שני התחילה בשני לשמיטה ואם נאמר כדברינו שהמשיכו למנות למנין שאוחזים בו הרי שהבית נחרב בראשונה לשמיטה לפי רבנן. והעולה מזה שמשנה שסיימו כיבוש וחילוק א"י מונים שנות שמיטה עפ"י אותו הסדר עד ימינו אנו ללא הפסקה כלל.

אמנם, מוכח בגמ' ערכין בפירוש לא כך אולם כבר כי הרמב"ם שכן הוא אצלנו בקבלה דור מדור ויתכן שהגמ' בערכין הוא לא אליבא דהלכתא.

והנה, הכס"מ הבין בדברי הרמב"ם שלאחר שמצא דברי הגאונים ס"ל כהגאונים, וס"ל בדעת הגאונים דמנו רק שמיטין מחורבן בית ראשון ועד עצם היום הזה. והנה, לדבריו יקשה קושיא עצומה, עכ"י מאחר והבית נחרב במוצאי שביעית ושנה שנחרב בה הבית אינה משבעים שנות גלות בבל אלא משני הבית, א"כ כשנחשב שבעים שנות גלות בבל ות"ך שנות בית שני נמצא שנת אלף וק"ז לחורבן שנה שניה לשמיטה, ואילו הרמב"ם כי שהיא שנה ראשונה לשמיטה. והכס"מ אמנם מחשב החשבון אך חישב רק ע' שנות גלות בבל ות"ך שנות בית שני ובאמת היה לו לחשב גם את שנת החורבן כיון שהיא כבר היתה ראשונה לשמיטה, וקושיא זו צע"ג לכי. עוד יצא מדבריו של הכס"מ לדעת הגאונים הא דאמר דבית שני נחרב במוצאי שביעית לא אתי אליבא דרבנן, דשנת החורבן עצמו היתה ראשונה לשמיטה. אם לא שנאמר דהבית נחרב בשנתו הת"ך לדעת הרמב"ם. ועוד יצא מדבריו, דשמיטה בזמנינו, אף אם נוסף שנת תורה היא שנה קודם מה שאנו נוהגים, ואם לא נכליל את שנת תורה זה שנתיים קודם מה שאנו נוהגים. (ובאמת זה פשוט שא"א לומר כך דהרי הרמב"ם כי להדיא שלפי"ז שנת אלף וק"ז לחורבן היא ראשונה לשמיטה, רק שנתבאר שהכס"מ טעה בחשבונו, ואילו לא היה טועה היה יוצא לסברא זו כנ"ל, אבל ודאי גם הכס"מ מעולם לא עלה על דעתו שיהיה כן הלכה למעשה). והראב"ד מפרש בדעת הגאונים כהבנת הכס"מ אולם סובר הראב"ד שאין כן דעת הרמב"ם, אלא לדעת הרמב"ם רק מחורבן בית שני פסקו למנות יובלות.

ואחרי כל זה דעת הרמב"ם נראה פשוט בתכלית הפשיטות דמתחילה הוה ס"ל לרמב"ם דבשנות גלות בבל לא מנו כלל ובשנות בית שני מנו יובלות לקדש שמיטין וכן עד היום מונים יובלות לקדש שמיטין, דמאי שנא היום מתקופת בית שני, ולכשנחשב כן ודאי שנת החורבן היתה מוצאי שביעית (פי', שנה שאחר החורבן כדפי' הרמב"ם), וכן שנת אלף וק"ז לחורבן כשנמשיל לחשב שנות הגלות ג"כ ביובלי ופרטי נמצא שהיא שנת השמיטה, וכן נראה לכי ממה שהרמב"ם מחשב בשמיטה בזה"ז כמה שנים היא ליובל, נראה דס"ל מתחילה דגם בזה"ז מונים יובלות לקדש שמיטין. משא"כ בסוף דבריו כס"מ לרמב"ם כדעת הגאונים שבזמן שאין בית מונים רק שמיטין, לפי"ז, כשנחשב משמיטה של החורבן, דהיינו שנת החורבן עצמו, ועד אלף וק"ז לחורבן נחשב בז' ז' נמצא ששנת אלף וק"ז לחורבן היא שנה ראשונה לשמיטה, וכל זה פי' מופלא ונפלא לפענ"ד.

		כדי לקדש שמיטין ⁶⁵ , לדעת תוס' (ערכין) יובל נוהג בבית שני מדאורייתא	
תתכח	וי"א שמכאן ואילך מונים רק שמיטין ⁶⁶ וי"א שמונים יובלות ג"כ אלא ששנת יובל היא שנה ראשונה לשמיטה ג"כ ⁶⁷ ולדעת הרמב"ם בתח"ד לפי הנתבאר בדברינו עדיין מונים יובלות לקדש שמיטין ושנת יובל אינה עולה לכאן ולכאן לדעת תוס' (ערכין וגיטין) שמיטה בזה"ז דאורייתא ⁶⁸ ולדעת רוב ראשונים רק מדרבנן	חורבן בית שני לדעת הרמב"ם ורש"י בע"ז	לדעת רש"י שנה ראשונה לשמיטה ולדעת הרמב"ם ושאר שנת שמיטה
תתכט		חורבן בית שני לדעת רוב ראשונים	לדעת רש"י שנה שניה לשמיטה ולדעת שא"ר שנה ראשונה לשמיטה

תקופת בית שני

תקופת בית שני	
תט	בנין הבית
תט - תמב	מלכות פרס 34
תמג - תרכב	מלכות יון 180
תמט	התחלת מנין שטרות למלכות יון ע"י רמב"ם פ"י משמיטה ה"ד ובמהר"י קורקוס שם
תרכג - תשכה	מלכות חשמונאים 103
תשכו - תתכט	מלכות הורדוס 103
תתכח	חורבן הבית לשיטת רש"י בע"ז ט:
תתכט	חורבן הבית לשיטת תוס' ורש"י בערכין יג.

דבר השמיטה

מנין שנות שמיטה

מצות שמיטה נאמרה תחילה בפר' משפטים (שמות כג, י יא) ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך. השאלה הנשאלת מיידית מאימתי נמנה את שש שנות הזריעה, אולי משהתחלנו לזרוע, כ"א יזרע את אדמתו שש שנים ובשנה השביעית ישביתנה. ואולי בכלל נמנה לפי שנות עולם, שהרי פסוק אחד אח"כ נאמר ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, והרי לענין ששת ימי המעשה אנו מונים הימים לפי

⁶⁵ יתכן שכבר משנת הבנין מנו אבל מ"מ עתה התחילו מנין חדש, ע"ש ברמב"ם

⁶⁶ רמב"ם פ"י משמיטה ויובל ה"ה

ובטעם שאין מונים יובל היום נאמרו טעמים רבים. י"א מאחר ואף אם אנו בא"י נחלתינו היתה לזרים ישמעלים שולטים בה ואנחנו כאכסנאים (ר"ן ע"ז ט: ד"ה ולפי פי' זה, ספר הזכות גיטין פ"ד ד"ה כ' בהלכות). וי"א משום שאחר החורבן שלא היתה קדושה לא ראוי לעשות יובל אף לזיכרון (רלב"ח סי' קמ"ג הנצר השני). וי"א משום שצריך תנאים רבים וצריך מעשה לקרוא דרור וכן חששו מהמושלים (שאלת דוד חי' שביעית שבסוף ח"א דף י"ז ע"ג:). וי"א משום שעזרא קידש יובלות רק בזמן הבית בתקוה שיבואו כולם ויקדש לגמרי לכן בטל אחר החורבן (חזו"א שביעית ס"ג סק"ג). וי"א שזה הללמ"ס (אוצרות יוסף שביעית בזה"ז אות מ"א וע"ש ח"ב אות א' בתחילתה). ויתכן לומר עוד כי הנה כמה פעמים מוזכר בראשונים ה' "הואיל וראוי להיות יובל" וזה שייך דוקא בזמן שראוי להיות, דהיינו בזמן בית שני יכלו לעלות כל ישראל לא"י והיו חייבים לעשות יובל, אבל בזמן שהיו בגלות בבל שהיו אסורים לעלות לא"י וכן היום שכבר נתבלבלו עשרת השבטים ואין ידועים א"כ אי"ש שיהיה יובל עד שיבנה ביהמ"ק ב"ב ולכן אי"צ למנות יובלות לקדש שמיטין.

⁶⁷ ראב"ד, ועוד. ועי' במשכיל לדוד פר' בהר ד"ה והיו שכי' דחכמים דורשים מקרא דר"י לזמן הגלות ומע"ז בכס"מ

⁶⁸ לרבנן החולקים על רבי וקי"ל כרבנן עי' תוס' גיטין לו.

ימי הבריאה, ואם כך אולי נאמר שגם לענין שנות השמיטה נאמר שמבריאת העולם ואילך הסדר הוא קבוע שש שנים ראשונות של בריאת העולם הם ששת שנות העבודה והשנה השביעית של הבריאה היא שנת שמיטה וחוזר חלילה לעולם לפי זה הסדר.

מצות שמיטה חזרה ונשנית בפר' כי תשא (לך, כא) ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות. דרשו חכמינו מאחר וכבר נאסרו כל מלאכות השבת עבור מה פירטה התורה בכאן דוקא חריש וקציר. הרשב"ם מפרש עפ"י פשוטו דבא הכתוב להשמיענו שאפילו מלאכות שהם חשובות ועריבות לבריות כחרישה וקצירה נאסרו כ"ש שאר מלאכות. גם האבן עזרא הרמב"ן מפרשים ע"פ פשוטו של מקרא שבא להשמיענו אפילו מלאכות שהם חיי אדם. אולם חז"ל דרשו מקרא זה לדרשה. ונחלקו רבי ישמעל ורבי עקיבא (שביעית פ"א מ"ד, ר"ה ט, מכות ח:), רבי עקיבא לומד מכאן לאסור חרישה של ערב שביעית המועילה לשביעית וקצירה של מוצאי שביעית של גידולי שביעית שיש בהם קדושת שביעית, וכך משמעו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, ועבודת ו' הימים שהתירתי לך יש שנה שהחריש והקציר אסור ואצ"ל חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו', והגמ' בר"ה לומדת מדבריו שמוסיפין מחול על הקודש, זוהי שיטת רבי עקיבא, אולם רבי ישמעל לומד מכאן להתיר קצירת העומר בשבת, מה חריש שאסר הכתוב של רשות הוא שהרי אין לך חרישה של מצוה אף קציר של רשות, אבל קציר העומר שהיא מצוה מותרת בשבת. הרמב"ם (עשין קל"ה) והחינוך (מצוה קי"ב) מונים מצוה זו כמצות שביעית הארץ בשנת השמיטה, כלומר, הם פוסקים כר"ע. ואכן הרמב"ם כותב לגבי קצירת העומר (פ"ז מתמידין ה"ד) שזה דוחה שבת מפני שזמנו קבוע, משמע שלא בגלל הפסוק בחריש ובקציר תשבות, והיינו לטעמו שפוסק כר"ע ולא כר"י. מן הראוי לציין כי לשון הרמב"ם והחינוך מוכיח שעיקר המצוה שנאמרה בפרשת משפטים היא על הפקרת פירות בשביעית ולא על איסור העבודה, ועיקר הציווי על איסור עבודה הוא בפרשת כי תשא.

מצות השמיטה חזרה ונשתלשה בפרשת בהר באריכות עם כל פרטיה (ויקרא כה) וכך נאמר שם "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבית הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ". אמנם כאן אנו כבר קוראים כי שמיטה היא מהמצוות התלויות בארץ, ואין לשאול מדוע בפרשת משפטים זה לא נזכר, ראשית, מפני שבפרשת משפטים נאמר "ארצך" והיינו ארץ המיוחדת לך, כפי שדרשו יותר מזה בתורת כהנים פר' בהר על מה שנאמר "שדך" לא תזרע שדוקא אחר שכבישו וחילקו התחיל לנהוג שמיטה, ששדך פירושו המיוחדת לך ולחלקך, ועוד, הלא כל מה שנאמר בפר' בהר הוא תיאור הנאמר בפרשת משפטים שהלא מקרא מילה דיבר הכתוב וידבר ה' אל משה "בהר סיני", ומזה דרשו חז"ל ששמיטה כלליה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, שהרי לא נשנית במקום אחר, עד שלמדו מכאן גם לכל המצוות.

הרמב"ם כותב בפ"י משמיטה ה"א מצות עשה לספור שבע שבע שנים ולקדש שנת החמישים שנאמר וספרת לך שבע שבתות שנים וגו' וקדשתם את שנת החמישים. ושתי מצות אלו מסורין לב"ד הגדול בלבד: ומאימתי התחילו למנות מאחר ארבע עשרה שנה משנכנסו לארץ שנאמר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך עד שיהיה כ"א מכיר ארצו ושבע שנים עשו בכיבוש הארץ ושבע שנים בחילוק", דברי הרמב"ם צריכין ביאור, אילו היתה השאלה מאימתי התחילו לנהוג שמיטה התשובה על כך אכן משכיבשו וחילקו, שבמצות שמיטה נאמר שדך, המיוחדת לך. אבל אם השאלה היא מאימתי התחילו למנות כיצד נראה זאת בתיבת שדך, המיוחדת לך, אולי נמנה לשנות הבריאה. אולי כ"א ימנה לשנות זריעתו. דבר נוסף שאינו מובן, מדוע המתין הרמב"ם עם חידוש זה של שדך המיוחדת לך עד דיני היובל ולא כתבה בדיני שמיטה. וכפי הנראה אכן כוונת הרמב"ם לבאר מנין לנו שאנו מונים לשנות כניסתם לארץ ולא לשנות עולם, וע"ז כותב הרמב"ם שבמצות יובל נאמר וספרת לך שבע שבתות שנים וגו', מאחר ויש מצות ספירה ומנין לא יתכן שהמנין הוא לשנות עולם, כי אילו כך, מהבריאה ועד שנתחייבנו ביובל מי ספר, והלא גם בספירת העומר משפסקנו יום אחד לספר איבדנו את המנין, ולכן על כרחנו צריכים אנו לומר כי המנין הוא מזמן מסויים שמשם התחילו לספור ושוב לא פסקו, שאפילו בגלות שלא נהג יובל מ"מ מנו יובל לקדש שמיטין כמבואר בגמ' במסכת ערכין לב: ואם כך על כרחך גם לענין השמיטה כן הוא שהרי יובל תלוי בשמיטה, שבע שמיטות, וע"ז שאלת הרמב"ם מאימתי התחילו למנות, ותשובתו בצידו משכיבשו וחילקו שנאמר שדך, המיוחדת לך.

ראיה נפלאה לדברינו יש להביא ממה שכתבו התוס' בערכין יב: שכשחזרו מהגלות והתחילו לנהוג יובל שינו את מנין שנות השמיטה ג"כ, לדברינו יובנו הדברים היטב, מכיון שמנין שנות שמיטה תלויים במנין היובל.

אגב, שנת השמיטה שאנו נוהגים היום היא לפי מחזורים של שבע שבע שנים לשנות עולם, אולם זה טוב כסימן בעלמא אבל לא שזו סיבת השמיטה בשנה זו.

חשבון שנת השמיטה

מאחר והגענו למסקנא ששנות שמיטה נמנות לא לפי שנות עולם צריכים אנו להתבונן באיזה שנת שמיטה אנו היום, כלומר אימתי היה שנת שמיטה בבית שני (ששינו מנינם מבית ראשון כנזכר לעיל) ולפי זה נדע להיום אימתי צריכים לנהוג שמיטה.

כבר בריש דברינו לא נסתיר האמת מלב, כי על פי החישובים המופיעים בגמ' שנת השמיטה היא שנת תשס"ז, דהיינו על פי החשבון הפשוט ביותר, בית שני נחרב בשנה ראשונה של שמיטה כמבואר בגמ' (ערכין יב:), לכשנחשב השנים מאותה שנה ועד היום נראה כי אנו עומדים בשנה זו בשנה שישית משמיטה. זה לדעת התוס' שהבית נחרב בשנתו הארבע מאות עשרים ואחת, ואילו לדעת רש"י שהבית נחרב בשנתו

הארבע מאות ועשרים שמיטה היתה בשנה זו, ולהלכה אנו פוסקים כדעת התוס' שכן פסקו הרמב"ם והטור, אולם אפילו לדעתם שמיטה צריכה להיות על פי החשבון בשנת תשס"ז.

שנת תוהו

התוספות במס' ר"ה (ח.) טורחים לבאר הטעם שמחשבי העיבורים והמולדות מחשבים מהלך הלבנה והמזלות ואח"כ מוציאים מהחשבון ז"ט תרמ"ב (ז' ימים ט' שעות ותרמ"ב חלקים), הוצאה זו מדוע. התוספות מציינים שרגילים לומר שכאשר הלבנה קטרגה ואמרה אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד גער בה הקב"ה והענישה. ובעקבות כך נהגה הלבנה נזיפה בעצמה ולא שימשה ז"ט תרמ"ב. התוס' אומרים שלא זהו הטעם הנכון, אלא הטעם הוא מפני שהעולם נברא בכ"ה אלול, ואדה"ר נברא בר"ה ובשעה תשיעית נצטוו ומסתמא אז קידש את החודש לא' תשרי, א"כ על כרחך יש לנו להחשיב כאילו היתה שנה קודמת לאדה"ר, שהרי מקודם יום בריאתו שזהו א' תשרי גם היו מספר ימים. לאחר שהגענו למסקנה שהיתה שנה קודמת לאדה"ר, יש לנו להחשיבה כשנה שלימה מאחר ויום אחד בשנה חשיב שנה, וא"כ הלבנה שימשה בא' תשרי שנה קודם בריאת אדה"ר. עתה נחשב זמן המולד, אם אדה"ר קידש את החודש בשעה תשיעית והמולד הוא שש שעות קודם א"כ המולד היה בשעה שלישית, וכשנחשב שנה קודם לכן נמצא המולד ז"ט תרמ"ב קודם המולד של יום בריאת אדה"ר, ומאחר וע"פ החישובים אנו מחשבים את שנת התוהו ובפועל הלבנה לא שימשה בשנת תוהו לכן אנו מסירים ז"ט תרמ"ב.

שנת תוהו זו שביארנו לעיל אינה רק לענין המולדות והתקופות, החידוש הגדול הוא שגם כשאנו מונים שנה זו כשנת תשס"ו היא כוללת את שנת התוהו, כך שלבריאת אדה"ר היא רק שנת תשס"ד. בדרישה חו"מ סי' ס"ז, וכן בתומים סק"ג, ובחזו"א ר"ה סי' ק"מ האריכו בזה (הדרישה מדייק כן מדברי הרמב"ם בפ"י משמיטה יובל ה"ד), וכתבו עוד שזה לפי מנייננו, אולם לכל המאורעות הכתובות בגמרא שהיו בשנת כך וכך זה אינו כולל את שנת התוהו. הם מוסיפים לציין שרוב כותבי הלוחות מציינים את שנת החורבן לפי מה שידוע לנו מהגמרא שהבית נחרב בשנה פלונית והם מונים משנה פלונית עד שנה שאנו עומדים בה ומציינים כך וכך שנים לחורבן, וזו טעות, מאחר ושנה שנחרב בה ביהמ"ק הכתוב בגמרא היא ללא שנת תוהו ואילו מנייננו הוא כולל שנת תוהו. לא ידוע לנו מתי נהיה השינוי והוחלט לכלול במנייננו שנת התוהו אולם כותב החזו"א שבאיזה זמן החליטו לעשות כן ומסרו לנו דור מפי דור שמנייננו כולל את שנת התוהו.

הפוסקים מבארים כי הגם שלפי החשבון מחורבן הבית שנחרב בשנה ראשונה של שמיטה שנת השמיטה הקרובה היא שנת תשס"ז אולם לפי מנייננו שנת השמיטה היא מה שאנו מכנים תשס"ח.

הגר"א (חו"מ שם, בהשטות) אינו מקבל דעה זו שהוסיפו במשך הדורות לכלול גם שנת תוהו, לדעתו המנין לא השתנה, מעולם לא הכלילו את שנת התוהו ואפילו לא לענין חישוב המולדות, וטעם הוצאת ז"ט תרמ"ב הוא משום שבשנת המבול לא שימשו המולדות. החזו"א מגדיר את עוצמת דעת הגר"א "ומאד החזיק הגר"א בשיטה זו עד שמצא להעיר להחמיר לחוש גם לדעת הרמב"ם", כוונת החזו"א לדייק בדברי הגר"א שדעת הרמב"ם ראויה רק בתורת חומרא. על פי האמור, לדעת הגר"א שנת השמיטה היא השנה הקרובה, הלא היא שנת תשס"ז. החזו"א ברי"ה סי' קל"ט כותב שמאחר ופשט המנהג כהרמב"ם אין לזוז מן המנהג.

שנת המבול

עם העיסוק במנין השנים לבריאת העולם יש להוסיף כי יתכן ואנו צריכים להסיף עוד שנה, דהיינו שאנו עתה בשנת תשס"ז לבריאת העולם.

במד"ר (בראשית לב, ו) הובא, ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ (בראשית ז, ו) רבי יהודה ורבי נחמיה ר"י אמר שנת המבול אינה מן המנין א"ל ר"נ אע"פ שאינה מן המנין אבל נמנית לתקופות ולחשבונות. צלה"ב מה הכונה אינה מן המנין, ובמה נחלקו ר"י ור"נ, ומה הקשר של זה לפסוק ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ. בפשטות ה' אפש"ל שהמד' בא לבאר שלא תבאר הפסוק ונח בן שש מאות שנה והמבול היה היינו ששנת המבול היא שנתו השש מאות של נח, ומה שאמר הכתוב ונח בן שש מאות שנה היינו שהוא בתוך שנתו השש מאות, אלא לא כך, רק הפי' שכבר כלו לו שש מאות שנה והוא עתה בשנתו השש מאות ואחת. כך גם רוצה לפרש הפני משה בירושלמי ר"ה א':, אלא שלפי"ז לא כ"כ מובן מה רבי נחמיה חולק. רוב המפרשים חולקים ומבארים באופן אחר, ובאמת בירושלמי הביא את הכלל ששנת המבול אינה מן המנין על הפסוק (שם ח, יג) ויהי באחת ושש מאות שנה לחיי נח בראשון באחד לחודש חרבו המים, וכאן בפשטות א"א לפרש כהפני משה (ובאמת הפני משה דוחק עצמו שם בזה ע"ש), ומבואר מדברי הירושלמי והמד' יחדיו כי בין שני הפסוקים הללו מתעוררת תמיהה, אם נפרש את הפסוק ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ דהיינו שכבר כלו לו שש מאות שנה, והמבול היה בשנתו השישים ואחת, והמבול היה שנה שלימה, א"כ כשיבשה הארץ על כרחך זה בשנתו השש מאות ושנים, והתורה אומרת באחת ושש מאות שנה. לכך סובר רבי יהודה ששנת המבול אינה נמנית. כלומר, כאילו לא היתה כאן שנה זו. והיה אפשר עדיין להסתפק עד כמה נרחיב את הכלל הזה, אפש"ל שבשנותיו של נח לבד אין שנה זו נמנית, מפני שהיה לו צער בה כמו שכתבו המפרשים בטעם שאינה נמנית, אבל לשנות עולם כן נמנה שנה זו, ואפש"ל שגם במנין שנות עולם לא נמנה שנה זו. רבי יהודה סובר ששנה זו אינה נמנית כלל, ורבי נחמיה משיב לו שרק לענין שנות עולם אינה נמנית אולם לענין חישוב התקופות והמולדות שנה זו כן נמנית.

הפני יהושע בר"ה ח: מיישב ע"פ המד' קושיית התוס' שהק' על מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע אימתי נברא העולם, ושואלים התוס' הלא מאחר ולרבי יהושע העולם נברא חצי שנה קודם שיטת ר"א הרי

ההפרש במולד הלבנה בין שניהם הוא ב"ד תל"ח (ב' ימים ד' שעות ותל"ח חלקים) א"כ נבדוק ע"פ מולד הלבנה אם כר"א או כר"י. הפני יהושע מיישב קושיית התוס' שיתכן שר"א סובר ששנת המבול אינה מן המניין ור"י סובר שהיא מן המניין א"כ נוסף לשיטת ר"י עוד ד"ח תתע"ו (ד' ימים, ח' שעות, ותתע"ו חלקים) שזהו ההפרש הנובע מעוד שנה שלימה, וכשנצרף א"י לב"ד תל"ח שכבר יתירה שיטת ר"י על ר"א הרי זה שבוע שלם פחות י"א שעות, ובחילוק של י"א שעות א"א להבחין. מתוך דברי הפנ"י הרי שר"א ור"י נחלקו במחלוקת של רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי אליעזר סובר כרבי יהודה ששנת המבול אינה מן המניין כלל, ורבי יהושע סובר כרבי נחמיה שלענין תקופות וחשבונות של מולדות שנת המבול עולה מן המנין. ראוי לציין כי אכן בגמרא בירושלמי מוכח דהתנא ששנה שנת המבול אינה עולה מן המניין סובר כר"א שבתשרי נברא העולם.

עכ"פ לדברי כולם שנת המבול לענין שנות עולם אינה מן המנין. ועי' ברש"י בע"ז ט. שמיישם זאת למעשה ג"כ כשרש"י מחשב חשבונות של עולם הוא מונה שש מאות ושתיים שנה של חי נח עד שנולד שם ושנות ארפכשד שנולד שנתיים אחר המבול, ושנתיים אחר המבול כפשוטו שכבר כלו שנתיים ואנו עתה בשנה השלישית, ואם נח כבר כלו לו קודם המבול שש מאות שנה, ועוד שנתיים מנינו לאחר המבול, א"כ היכן שנת המבול עצמה, הרי צריכים למנות לנח שש מאות ושלוש שנים, על כרחך ששנת המבול אינה מן המנין להלכה ולמעשה, כן כותב הרש"י בביאור דברי רש"י.

אם נסבור ששנת המבול אינה מן מנין שנות עולם, נמצא כי הגם שלמנייננו אנו מונים תשס"ו אולם זה ללא שנת המבול, ואילו אם נכלול את שנת המבול הרי זה תשס"ז.

טעמי שנת השמיטה

כתב האברבנאל פר' בהר דרך הב' בטעם מצות שמיטה. הנה האנשים השלמים ראוי שיחוסו על אבדת זמנם יותר מאבדת כל הנכסים והממונות שיש להם שימי שנות האדם וחיייו הוא הדרך אשר ילך בו האדם להשיג שלמותו וכו' ולהיות ימי האדם ושנות חיייו מעט מזער בערך השלימות שיקנה לכן ראוי שלא יאבד האדם את זמנו, כי היום קצר והמלאכה מרובה וכו' וכדי שיהיה זה לאדם תמיד לנגד עיניו ראתה החכמה האלוהית להעיר במצוותיו על קוצר ימיו ומספר שנותיו וכו' הנ מפני זה עצמו ציוה ית' במצות השמיטה ובמצות היובל שהיתה השמיטה שש שנים לעבד את האדמה ובשנה השביעית שבת שבתון להיר ולרמוז שימי שנותיו שבעים שנה, וחמישים שנה אחרי הילדות הוא איש זרוע לו הארץ וכו' אמנם בשנה השביעית שהוא רמז לעשרת שנים האחרונים מימיו אין ראוי שיעבוד עוד כי הוא אם בגבול הישישות או בקבר וכו' כי אז תדבוק הנפש עם בוראה ותעזוב העסקים הגשמיים וכו' ואמנם מצות היובל היא ג"כ מזה הטעם עצמו וכו' כי הנה עשר שנים ראשונות, ימי הילדות, לא יוכל האדם לעבוד עבודה, אבל ימי העמל והעבודות הם על הרב חמישים שנה, ובהגיע האדם לגיל שישים יעביר השופר בחודש השביעי כי הוא בגבול השבעים שנה ואז ראוי שיעזוב האדם הדברים הגשמיים והתאוות החמריות ויקדש עצמו ויתנהג בקדושה ובטהרה ויקרא דרור בארץ שהגוף יהיה חפשי ובן חורין מכל עמלו, ואין ראוי לאדם בימים ההם כי אם שישמור את נפשו ויכין צידה לדרכו, ושבתם איש אל אחוזתו רומז לגוף ואיש אל משפחתו תשובו רומז לנפש שתשוב למחצבה. עכ"ד בשינוי לשון.

בחינוך מצוה פ"ד כי "משרשי המצוה לקבוע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבתנו ענין חידוש העולם כיח ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שלא ברא דבר הכתיב מנוחה על עצמו ולמע הסיר ולעקור ולשרש מרעיונו דבר הקדמות אשר ימינו הכופרים בתורה ובו יהרסו כל פינותיה ויפרצו חומותיה, באה חובה עלינו להציא כל זמנינו יום ויום ושנה שנה על דבר זה למנות שש שנים ולשבות בשביעית, ובכן לא יתסדר הענין לעולם מבין עינינו תמיד" וכו'.

במורה נבוכים ח"ג פל"ט כי שמיטה ויובל מהם לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם וכו' ושתוסיד הארץ תבואתה ותחזק בעומדה שמוטה. ועי' רבנו בחי ויקרא כה ב' שכי' טעם מצות שמיטה כדי שיתבונן האדם בלבו כי אין עיקר האדנות והממשלה אלא לאדון הכל ב"ה, והרמב"ן כי ע"ד הקבלה ושביתה הארץ שבת לה' כנגד שיתא אלפי שנה הוי עלמא וחד חרוב (ר"ה ל"א). שהוא כולו שבת ומנוחה לחיי העולמים, והוא העוה"ב שאחר התחיה.

התעוררות נפלאה לקיום מצות שמיטה

כי המחבר חו"מ סי' ס"ז ס"א "מדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום" כותב ע"ז הרמ"א "כן הוא הסכמת הפוסקים אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזמן הזה" הרמ"א עצמו מביא שהרא"ש לא היתה דעתו נוחה ממנהג זה "שהיה צות ככרוכיא לבטל המנהג ולא אשגחו ביה" אולם בתומים סק"א כתב דברים נוראים בענין זה וז"ל: "היה מהראוי ויפה לנו להחמיר בזה ולנהוג דין שמיטת כספים כי מה מאד מזהיר אותנו הנביא בגולה הציבי לך ציונים ולעשות זכר למצות ה' שהיה חובה עלינו בהיותנו שוכנים בקרב הארץ ובהלו נר ה' על ראשינו ואין לא נשים זכר למצות שמיטה ונשים אחרי הדלת מצוה זו בזכרונה מבלי תת לה זכר כלל, היא המצוה אשר היה ראשון בסיבת גלות הארץ וראשון מהמרי והחולי אשר גרם שקאה הארץ אותנו וכו' ובעו"ה מאז אשר חודלנו והולכנו בקרי באנו מדחי אל דחי וכו' והיא המצוה אשר בא בגללה נס מפורסם באומה ישראלית ובארץ חמדה אשר תמיד בשנת שש לשמיטה היה הברכה מצויה בגדולי ארץ על הספקה לשלשה שנים וכאשר נסמכה ליובל על ארבעה שנים והתמיד הענין תמיד במכוון בשנת שש לשמיטה לא הקדים ולא האחר כלל עד שיכירו וידעו כל כי לא בא במקרה ולא מפאת מערכת כוכבי השמים וכסליהם אשר שמו משטרם בארץ כי המקרה לא יתמיד וכוכבי השמים נבוכים בארץ לפי מסילתם

ומעגלתם פעם שנה זו פעם שנה זו לא יסבו בלכתן להסכים תמיד אל שנה זו ולהתמיד תמיד, וידעו כל העם כי ה' בקרב ישראל לברך את עמו ולקדשם במצותיו, ומה עצום מצוה זו וטעם יש בה ועל ידה ידע איש ישראלי אשר ימינו כצל על הארץ וגרים ככל אבותיו אריסי בתי אבות ולה' הארץ ומלואה, וידע כי לא שלמות אנושי לעסוק בקיבוץ הקנינים ולאסוף חמרים חמרים יצבור ולא ידע מי אוספם, כי יראה כי שבת הארץ שבת לה' ויד הכל שוה בארץ אשר עיני ה' בה תמיד והוא הרומו על עולם שכולו טוב אשר שם ינוחו כל יגיע כח מעצבם ומעבודתם להוציא לחם מן הארץ, עשיר ורש נפגשו קטון וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו והיא שנת שביעית שנת רצון לה' אשר ישליך האדם אלילי כספו ולא יאמר אלהינו למעשה ידינו הוא היקום והרכוש, כי אז אין כסף נחשב לכלום ולא יועיל הון ביום עברה, ולכך נוהג שמיטת כספים בשנה ההיא שבתה נוגש עול מדהבה, ומצוה זו גרמה לישראל שלא נשתקעו יותר מדאי בעסק מו"מ ולהרבות בסחורה כאניות סוחר ולבלות בו זמן יומם ולילה כהגויים אשר על פני האדמה ולא כל המרבה בסחורה מחכים כי לזה צריך הלוואת איש באחיו ולהיות נושה איש ברעהו מזמן לזמן וזה א"י בהחזיק מצוה הנ"ל כי בהגיע תור השמיטה ישמט הנושה ויצא נקי מכל חובו, ואם כן היה חובה עלינו להחזיק במדת הסתפקות כראוי ונאות לעובד השלם מבלי לשים כל חושו וחילו וראשית אונו בהבל המדומה ותחבולו לאסוף עושר שלא כמשפט התורה, כי אם להיות מתמימי דרך ההולכים בתורת ה' יבטח באלוקי יעקב כי הוא הנותן לחם לכל בשר ובתורתו יתגלה יומם ולילה עושר וכבוד אתה, וכאשר היו אבותינו לא פנו אל הון, רועי צאן, מגז כבשים יתחממו ומחלב עתודים ישתו, וברכת ה' היא תעשיר, ברצונו נותן וברצונו נוטל, ושוא כל תחבולות בני אדם, ואם כן הוא מצוה זו למה לא נדבק בה בתכלית הדביקה ושמחה, ואילו חכם אחד מחכמי פילוסופים בעלי מדות ואנשי מוסר אמרו שיעשה האדם אותו לקנין מדות השלימות, ידעתי כי יאותו האנשים לשמוע בקולו ויאמרו ראה וחכם, אף כי יצא מפי ה' בעל החכמה ותבונה עצמו, וחכמינו בתורה שבע"פ מעתיקי שמועה ז"ל קבעו מסמרות להיות נוהג בזה"ז ג"כ והכל מרועה אחד יהיב חכמתו לחכימן, הלא ראוי על כל הירא וחרד לדבר ה' לשמוע ולשמור ולעשות עכ"פ זכר למצוה זו שהיה נוהגת אצלינו בזמן שהיינו שורים על אדמתנו זכרה ירושלים בימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היה מקדם עד לא נפל עמה ביד צר, ראו צרים שחיקו על משבתיה וכו', ואם כן ראוי מאד לכל איש להחמיר לעשות עכ"פ זכר למצוה זו בפרוזבול וכמש"ל לכל ישכח זכר מצוה זו מקרב ישראל, עכ"ד.

חישוב העתים במשנת החזו"א

חישוב העתים והקורות הוא מן הדקה שבדקה וכמעט א"א לעמוד עליו. גם בדורנו אנו היה מי שחישוב השנים ועל פי חישובו יצא היפך דברי הגמ'. הוא לא נתייחס וטרח ומצא בכ"י מינכן גירסת הש"ס כדבריו. החזו"א כדרכו באמונת חכמים מופלגת משיב לו בחרב שונה דברים כדרכו, וכך הוא כותב (הובאו הדברים בר"ה ס"י ק"מ): "תלתא מקובלות בא לעקור, אשר עקירת הקבוע והמקובל בפי רבותינו מדור דור והטלת ספק בהם היא מסילה לעקשות והגרוע ממנה, ובהיות שכל מה שהאריכו בהם אין להם סכות קיום כלל ודברי רבותינו ז"ל קיימים וכמסמרות נטועים, חוששני להתחייב לפרש... וחלקו על כל הראשונים במליצות עזות ותקיפות... ואינו אלא שימת עלילות. והנה נתבאר... ודברי רבותינו כדקאי קאי חיים וקיימים.

ידיעת הזמן בחיים אי אפשר ללמוד מן הספר רק מסורה איש מפי איש ודור מפי דור ואמנם מה שחידשו שדעת רש"י דהעולם צעיר עוד שנה זהו בכלל בדויות כוזבות נגד ישראל.

מעולם לא בחנו בגמ' את השנים של הדורות מנקודת חשבון למצוא את המעוברים והפשוטות ולא למצוא את החדשים אם הן מלאות או חסרות ואילו היה כאן בירור חשבוני ודאי לא היו מעבירים על הדבר בשתיקה ולהשאיר הדבר בסגנון של קבלה ובסגנון של תירוץ אפשרי, והטעם דכשם שבזמן קידוש ע"פ הראיה אין קביעות לשנים המעוברים ולא לקביעות החדשים כמו"כ בזמן שקיימו את התורה קודם שניתנה נהגו ע"פ הלכות ראייה וע"פ הוראת שעה ע"פ הסוד בחכמת האמת ואין שום מבוא לברר הדבר, והבא לברר את הדבר שלא בירוהו בגמ' מלבד שאינו אמת מטה את הקלים לקלותם כאילו התחכם בעומק החשבון לדעת מה שבגמ' חשבוהו לבלתי מבורר.

והנה בשביל זה לא חשכו מלהגיה בגמ'... וכאילו ח"ו רש"י ותוס' וכל הראשונים והאחרונים הסבו על גירסא מזויפת, והכל בהשערה בדויה בלי משען ומשענה, ולא די להם במחיקת תיבת בד' ולהחליפו בתיבת בג' אלא שמוחקים עוד ה' תיבות... מפני דליתא בכ"י מינכן, ומפניה עזבו את הגי' של הכ"י שהיה ביד רבותינו ושתנו דעתם על בחינת גירסאותיו בזמן שכ"י מינכן הנמצא אצלינו אין לו סמכות עד כמה סופר דיקני כתבו... והנה בראו גי' חדשה דלא כגירסתינו ודלא ככ"י מינכן ואחרי כן פי' חדש דקושיית הגמ'... ומדוע עזר כאן חז"ל במילין כדרך הגמ' בכגון זה זהו חידה... ולא די בכל זה אלא שהחשבון לא יוצדק... סוף דבר גירסתינו בגמ' אמת וכל דברי רבותינו רש"י ותוס' שם אמת ואסור לשמוע נטיות ההבלים שאין בהם ממש ונותנין יד לפושעים.

שמיטת כספים ושמיטה בזמן הזה

בגמ' גיטין לו. הלל התקין פרוזבול וכו' ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית והתקן הלל דלא משמטא אמר אב"י בשביעית בזה"ז ורבי היא דתנאי רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים וכו'. והנה, מלשון זה משמע דשמיטת קרקע ודאי אינה נוהגת בזה"ז, והחידוש של רבי הוא שגם שמיטת כספים אינה נוהגת בזה"ז. [ופשטות ל' שמיטת קרקע משמע שמיטת קרקע בשביעית דאילו היה הכוונה שמיטת קרקע ביוכל היו צריכים לומר בזמן שאתה משמט יובל אתה משמט שביעית]. וצ"ב מדוע היה לרבי יותר פשוט ששמיטת קרקע אינה נוהגת

בזה"ז יותר משמיטת כספים. ואפ"ל כי שמיטת קרקע התורה תלתה ביובל כמש"כ וספרת לך שבע שבתות שנים וגו', ממילא מאחר ואין היובל נוהג היות ואין כל יושביה עליה משום כך גם אין שמיטת קרקע בשביעית נוהגת.

והנה, ברש"י שם ד"ה בשביעית לכו נראה קצת סתירה, דמתחילה משמע כמשנ"ת, דהא דשמיטת קרקע לא נהגה בשביעית בזה"ז לאו מהיקש דוזה דבר השמיטה אלא מטעמא אחרינא, ובהיקש דוזה דבר השמיטה ילפינן שמיטת כספים בשביעית משמיטת קרקע בשביעית, כן משמע בתחילת דברי רש"י, אולם בהמשך דבריו הביא ירושלמי "מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית" [ובתוס' משמע דדרשא זו הביא רש"י כדי להוכיח מה שהיה פשוט לו לעיל ששמיטת קרקע ודאי לא נוהגת בזה"ז]. ויתכן שבאמת זה שני פירושים, רק שלפי שני הפי' שמיטת קרקע ושמיטת כספים בזה"ז מדרבנן, לפי' קמא שמיטת קרקע בשביעית פשוט דמדרבנן הוא כיון דתלוי ביובל ושמיטת כספים ילפינן משמיטת קרקע, ולפי' תלמידי ר"י הלוי שמיטת שביעית בין לענין קרקע ובין לענין כספים ילפינן מיובל. [וכ"ה דעת התוס' בפי' הגמ' דגיטין].

והטעם דרש"י לא ילפי' שמיטת כספים מיובל אפשר כי אין להם שייכות זה לזה כלל ומהיכי תיתי לתלות כספים ביובל, משא"כ שמיטת קרקע בשביעית ושמיטת כספים בשביעית דשניהם בשנה אחת שפיר איכא למימר דזה תלוי בזה.

אמנם, גם אם היינו לומדים שמיטת כספים לבדה מיובל אפשר ליתן טעם כיון ששמיטת כספים ויובל עיקר ענין אחד הם, שהם ליתן ולוותר משלו, משא"כ שמיטת קרקע עיקרה איסור עבודת קרקע, בין אדם למקום. וכן משמע להדיא דעת הרמב"ם שכי' פ"ט משמיטה ה"ב וז"ל "אין שמיטת כספים נוהגת מה"ת בשביעית אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמיטת קרקע שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף. ודבר זה קבלה הוא. אמרו חכמים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחו"ל ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמט כספים בשביעית אפילו בארץ", משמע להדיא דשמיטת כספים לבדה הוא דילפינן מיובל ומכאן זה ששניהם דומים במה שמוותר משלו חינוך אין כסף.

והנה, בתורה כי על שמיטת כספים "מקץ שבע שנים", ויש לעי' אימתי זה. הרמב"ן (ע"ה"ת) כי דהיינו שנה המסכמת מנין של שבע שנים, דהיינו שהשביעית משמטת כספים בתחילתה או כולה. אולם רוב ראשונים נוקטים דמקץ היינו בסופה. ויש לעי' מה הפי' בסופה, האם הרגע האחרון של השנה או הרגע הראשון של השנה הבאה. ובגמ' בערכיו כח: כי שיוכל ומשמיטת כספים באותו זמן הם, ורש"י שם אומר דהיינו בבין השמשות, ולכ"י זה קצת דוחק. ויש לעי'. ופשטות אפ"ל דהנה יש "מקצה" ויש "מקץ", לגבי מעשרות כי מקצה שלש שנים והכוונה בסוף שלש שנים אולם עדיין בתוך השנה השלישית, זהו מקצה, ל' קצה, אבל בשמיטת כספים שכי' "מקץ" י"ל דהיינו כמו מקץ שנתיים ימים, דהיינו לאחר שכבר כלו השנתיים, וה"נ אחר שכלו השבע שנים כלומר, הרגע הראשון של השנה הבאה, וא"ש כפשוטו דיוכל ושמיטת כספים ברגע אחד הם.

והנה, אם נאמר דשמיטת כספים היא ברגע האחרון של השנה השביעית א"כ גם שמיטת כספים וגם שמיטת קרקע באותה שנה הם ויש קשר ושייכות ביניהם וממילא אפשר ללמוד זה מזה וה"נ יש טעם ללמוד שניהם כאחד מיובל, כיון ששניהם מקשה אחת הם, וזה שיטת תלמידי ר"י הלוי מתלמוד ירושלמי, אחת שמיטת יובל ואחת "שמיטת שביעית", משמע שכלל כל עניני שביעית כאחד בין שמיטת קרקע ובין שמיטת כספים, אולם אם נאמר דשמיטת כספים היא ברגע הראשון של השנה השמינית א"כ אין קשר בין שמיטת קרקע בשביעית לשמיטת כספים וא"כ אין טעם וסברא ללמוד זה מזה אם לא שיהיה היקש מפורש, וה"נ אין טעם ללמוד שניהם כאחד מיובל דמי חיבר ביניהם לעשותם יחדיו, ולטעם זה על כרחך ילפינן שמיטת כספים מיובל ששניהם ענינם דומה לענין שהיא מוותר משלו לאחרים.

ושיטת הרמב"ם צ"ב שממה שכי' הרמב"ם כי בפ"ט משמיטה ה"ב (העתקנו לשונו לעיל) משמע דילפינן שמיטת כספים לבדה מיובל [ולפמ"שנ"ת לעיל צ"ל דס"ל לרמב"ם דאין שייכות בין שמיטת כספים לשמיטת קרקע בשביעית דאינם נוהגים באותו זמן, אלא שמיטת קרקע בשביעית היא ושמיטת כספים בתחילת שמינית הוא, וכ"י לכו מדברי הרמב"ם שכי' בה"ד דילפינן שמיטת כספים מהקהל "מה שם אחר שבע אף השמטת כספים אחר שבע", אלא שמ"מ גם הרמב"ם מודה שבביה"ש של ערה"ש כבר משמט וכמש"כ הרמב"ם "וכשתשקע החמה ליל ר"ה" אלא שאי"ז מצד סוף השנה השביעית כי אם מצד תחילת השנה השמינית שיש ספק בביה"ש שמא כבר נכנסה השנה השמינית, ואולי וכל ללמוד כך גם בדעת רש"י שכי' ביה"ש], ולפי"ז נצטרך לומר דשמיטת קרקע נוהגת בזה"ז מה"ת לשמיטת הרמב"ם, דמהיכי תיתי למילף שלא ינהג מה"ת. אמנם הרמב"ם כי להדיא ששמיטת קרקע בשביעית בזה"ז מדרבנן היא שכן כי בפ"י ה"ט "ובזמן שאין היובל נוהג וכו' ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם" [ובמפ' הק' עוד דהרמב"ם כי בפ"ד הכ"ה "אין שביעית נוהגת אלא בא"י בלבד וכו' בין בפני הבית בין לא בפני הבית. ודחקו בזה כמה דוחקין גדולים בפרט בכס"מ שם. ופשטות י"ל דנוהגת שלא בפני הבית אולם דוקא בזמן שהיובל נוהג וכגון באופן שהיו מונים יובלות לקדש שמיטין (הגם שלדעת הרמב"ם דפסק כהגאונים לכ"י לא היה כזה זמן שלא בפני הבית שמנו יובלות אלא שהרמב"ם כי דמ"מ אין דין שמיטה תלוי בבית אלא ביובל)]. ובמהר"י קורקוס פ"ט ה"ב כי דס"ל לרמב"ם דאין שביעית לחצאין, ומאחר דילפינן מיובל דשמיטת כספים אינה נוהגת בזה"ז ממילא שמיטת קרקע בשביעית נמי אינה נוהגת. ודבר זה קשה להבין, לא מיבעיא לפמ"שנ"ת דס"ל לרמב"ם דאין שמיטת כספים בשביעית אלא בשמינית ממילא אין שמיטת קרקע וכספים תלויים זה בזה כלל, אולם אפילו בלא זה נמי קשה להבין, דהרמב"ם כי בפ"י ה"ט "ובזמן שאין היובל נוהג וכו' ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם וכן השמטת כספים", ואם איתא שכל מה ששביעית בקרקע נוהגת מדרבנן הוא רק מכח השמטת כספים היה לו להקדים המלמד להנלמד. ואשר נראה בעזה"ש כפי שכבר הוכחנו דשיטת הרמב"ם דשמיטה ויובל תלויין זה בזה מכח קרא דוספרת לך שבע שבתות שנים, ומשום כך מאחר ואין יובל נוהג בזה"ז מה"ת ה"נ שמיטת קרקע בשביעית אינה נוהגת מה"ת. ובאמת איך שלא יהיה צ"ב מדוע לגבי שמיטת כספים כי הרמב"ם להדיא דאינה נוהגת מה"ת בזה"ז ואילו לגבי שמיטת קרקע לא כי כן כ"א אגב יובל שהשמיענו דזה תלוי ביובל. ולהנ"ל א"ש כיון שכל מה ששמיטת קרקע בשביעית אינה נוהגת בזה"ז הוא רק משום יובל משום הכי כתבה הרמב"ם גבי דיני יובל משא"כ שמיטת כספים דמקרא אחרינא הוא.

ולסיכום דברינו, שיטת רש"י דזה פשוט ששמיטת קרקע בשביעית בזה"ז היא רק מדרבנן מאחר ותלוי ביובל, ושמיטת כספים זה מחלוקת רבי ורבנן, וכן משמע לכ' דעת הרמב"ם. ושיטת תוס' דמחלוקת רבי ורבנן היא בין בשמיטת קרקע בשביעית ובין בשמיטת כספים. להלכה פסק הר"ן דקיי"ל כרבי א"כ שמיטת קרקע ושמיטת כספים נוהגת בזה"ז רק מדרבנן. [נדעת הכס"מ בשיטת הרמב"ם דשמיטת קרקע בשיעית בזה"ז היא מדאורייתא וכ"ה דעת בעל העיטור ובביאור הגר"א הביא שכ"ה הוא ג"כ דעת רש"י ורמב"ן. ודעת יש מן החכמים (הו"ד בר"ן בגיטין) דשמיטה אינה נוהגת בזה"ז כלל אפילו לא מדרבנן ודחה הר"ן דבריהם, (לכ' משמע דדעת יש מן החכמים נאמרה אפילו לגבי שמיטת קרקע ולא רק לגבי שמיטת כספים, ועיי' ב"י סי' ס"ז שנראה שלמד בדבריהם דפשיטא להו דשמיטת קרקע בשביעית אינה נוהגת בזה"ז אפילו מדרבנן, וזה אינו חידוש שלהם, אלא החידוש הוא רק לענין שמיטת כספים, ולדבריו, הר"ן שחולק עליהם ג"כ יסבור שרק שמיטת כספים נוהגת בזה"ז מדרבנן, וצ"ב מנ"ל הא). והב"ח רצה מתחילה ללמוד בדעת הטור דשמיטת כספים נוהגת בזה"ז מה"ת (ומה שמועיל פרוזבול הוא מכח הפקר ב"ד הפקר) אולם אח"כ חזר בו].